

מרת רחמיאל - 13 אפריל 1910

שעה

דברים לב האזינו

אונקלוס

ל ב ד א האזינו השמים ואדברה * אציתו שמיא ואמל ותשמע

לקט בהיר

רש"י

(א) כלומר לא אל השמים מדבר, שכן לא מצינו בכל הפרשה דיבורים לשמים, וזוה מיושב למה לא אמר האזינו השמים דברי, אלא אתם שמים האזינו ותהיו עדים ואדברה לישראל, ואמר "מתרה" בהם, שלא רק סיפור דברים מה שהיה ועמידות אני אומר להם מה שיהיה, אלא התראה יש בדברים הללו, והתראה צריכה להיות בפני עדים (רא"ם), וזוה מיושב ג"כ למה בכלל לומר האזינו השמים הלא הם שומעים ממילא, אלא לומר שצריכים להאזין להבין ולידע שהתראה יש כאן (ג"א): (ב) ר"ל כפי' ואמתן וכן כפי' נצבים אמר משה לישראל שהולך להעיד בהם שמים וארץ (רא"ם), והכוונה בהם שלא רק העדים צריכים לידע ולשמע ההתראה אלא גם המזכיר צריך לידע שדיבור זה התראה היא לו ושיש עדים בהתראה (ג"א), עוד יש לכוין בו, שלא אמר בפירוש ואדברה לישראל א"כ יש פתחון פה לומר שלא לנו דיבר אלא לשמים וארץ, לזה אמר שאין כאן חשש זה שכבר אמרתי להם לישראל שאני הולך להזמין עדים עליהם (מ"ל), ואמר וכן ותשמע הארץ, פי' גם זאת היא בדרך זה כמו האזינו השמים שגם הארץ תשמע התראתי, הגם שלא אמר בארץ ואדברה, מפני שכן דרך המדבר והכופר (ובפרט שירה) לשנות אמרותיו בנוסחאות שונות, ומה דלא כילינהו בהדידי לומר האזינו שמים וארץ ואדברה, משום שהשמים מכובדים יותר מן הארץ (רא"ם), וזה פשוטו ופשוטו וכוון הוא, ורבותינו בספרי אמרו לתד לישנא וז"ל לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים ולפי שהיה רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ אמרי פי' בל יעשי' וסמך דברי ואמר שמעו שמים והאזינו ארץ שמעו שמים שהיה רחוק מן השמים והאזינו ארץ שהיה קרוב לארץ עכ"ל הספרי, וכן כמד יוב"ע, הנה פי' אומרם שהיה משה קרוב לשמים ידוע לכל בר ביה רב, שהלא עלה שמים לקבל חורה ושהה שם ק"כ יום נשמתו וגופו הק' והמוזקן להם לא אכל וגו' והיה רחוק מן הארציות כרחוק מורח ממערב, ולשון רבותינו צעלי חוס' לפי שאומנמו של משה בשמים, ובדברי רז"ל אלו מיושב שמתאר שחלקן למה שינה לשון הפך מישיע', אבל אינו מיושב עדיין למה נבאת חלקן וצריכין אנו לדברי הרא"ם משום כבוד שמים: (ג) כוונת הקושיא, בשלמא בלא האמור יכולנו לומר דבלא כוונה דיבר אליהם לפי שהיו שם לפניו אמר האזינו כדרך המתאמת שאומר לערו לכל מי שמלא, וכמו יעשי' הניחא שלא העיד בהם כלום אלא אמר בנים גדלתי וגו' ואמר שמעו שמים וגו', אבל לפי מה שאמרנו שהומיים לעדים למה דוקא שמים וארץ, ועוד הלא עונש מן השמים אין צריך התראה ועדים, ועוד מה יועיל ההתראה עתה אם יעשו החועצות שנים רבות אח"כ, וע"ז פירך ב' תירוץ, (ד) שהיא"ז אין זו התראה כדי שיענשו, אלא שלא יבואו בטענה שלא מגיע לנו כל כך קללות ופוענעות ובפרט הסתרת פנים וגלות חוץ לארצם, יעשו ויאמרו יעניש הקב"ה אותנו בחוץ ארצנו ולא יסתיר פניו שזה יגרום פוענעות בלי גבול יותר מן הראוי, לזה העיד עליהם בהתראה שקבלו עליהם כל זאת בצריות, ודוקא שמים וארץ שהם קיימים, והתלת יעקב כמד שזוכר העדים כדי שישמעו ישראל שיש עדים ועל ידי זה יזהרו ביורה, והשנית כדי שהעדים בעצמם ישלמו להם מעשיהם בין לטוב ובין לרע, וזוה מיושב למה דוקא שמים וארץ ולא הרים וגבעות, ובפי' נצבים (ל' י"ט) מבוא רבינו טעם

אור החיים

(לב) א. האזינו השמים וגו'. יש להעיר והארץ או שמעו שמים וארץ, ג' למה לשמים אמר ראשונה למה אמר ואדברה לשון האזנה ולא ארץ אמר לשון שמיעה, ד' למה ולא אמר על זה הדרך האזינו השמים דבריי, ב' לשמים אמר לשון צוי האזינו לנוכח ולא ארץ אמר למה לא כלל אותם יחד ויאמר האזינו השמים ותשמעו, שהיה לו לומר ושמעו הארץ, ה' למה

אור בהיר

(א) כי כשהחיל לומר האזינו היה לו לסיים מה שיאזינו, הגם שמוכן מאלו, על כל פנים למה לא דיבר בדרך ישר, הלא אין צריך להאריך לשון, ואדברה. (ב) והוא לשון נפתר, כלומר אני אדבר והיא תשמע.

דברים לב האזינו

R. Simon שיע

אור החיים

1

לשמים אמר ואדברה דיבור קשה ולא ארץ אמר אמרי פי אמירה רכה, ו' למה דקדק לומר אמרי פי' ולא אמר אמרי. וראויות לרבותינו ז"ל (ספרי) שאמרו משה שהיה קרוב לשמים אמר האזינו השמים וגו' ישעיה שהיה רחוק מן השמים אמר (א' ב') שמעו שמים ע"כ, ולדבריהם נחישצו קלח מהדקדוקים (י) לא כולם, וחזן מדרכם נראה לומר, וקודם נשכיל על דבר משמעות חיצת האזינו, והנה היא סובלת שני דרכים, אחד הטעם ארץ, והשני תאזין ארץ, לדרך הראשון יגיד שהשומע רחוק וצריך להטות אזנו כדי שיוכל לשמוע שבלא הטיית אזנו אינו יכול לשמוע, ולדרך השני יגיד שכל כך רחוק השומע קרובה למשמיע שלה אמר האזן, ודרך זה בו בחרו חז"ל, וכיון שהמלה סובלת גם כן דרך הראשון ואין הכרע אנו נלך צו' וזוה יתישצו כל הדקדוקים על נכון, והגם שקדמונינו בחרו דרך אחר, כבר אמרנו שע' פנים לחוריה, ובענין האגדה יכולים לפרש הגם שיהיה הפירוש מנגד לדבריהם כל שאין הניגוד בדבר הלכה, ומה גם שיש לנו להסביל שני הדרכים בפסוקי' כאשר אבאר בסמוך, הנה הדרך שאנו מישצים בו כל הדקדוקים הוא על זה הדרך לפי שהשמים הם עליונים כפשט הענין לזה קרא להם משה שיטו אונם ואמר להם האזינו פירוש הטו אזנכם לשמוע דברי, ולא ארץ אמר ותשמע פירוש מעצמתי' בלא הטיית ארץ כי לפניו היא עומדת ויכולה לשמוע חיתוך המאמר היוצא מפיו"י, והוא אומר אמרי פי להיוותה כל כך קרובה אלנו, ולדרך זה בחרונו ישוה כל הדקדוקים כי לפי שאחד רחוק ואחד קרוב לזה חלק בהערה לכל אחד כפי הראוי לו, לרחוק קרא שיטה אזנו והתנה על עצמו לקרא

אור בהיר

(ג) וכי יש אמרים שאינם מפה. (ד) מלשון ארץ, כלומר אדבר באזינכם. (ה) דקדוק ב' וגו'. (ו) שאני מדבר לתוכן. (ז) בדרך הא'. (ח) פי' בדרך אגדה לא יהיה סמיה הגם שפרש בו ע' דרכים, כי כולם אמת, והכמו יכוון אל כולם, משא"כ בענין הלכה. (ט) שהפסוק מכוון לבי' הדרכים כאחד. (י) וזוה מיושב דקדוק ד'. (יא) וזוה מיושב דקדוק ו'. (יב) וזוה מיושב דקדוק א' וה'. (יג) ולא נסדר שאמר משה, והגם שגם פסוקים הללו הם דברי ה' ב"ה חורה שלימה, זה היה אמר שזוה ה' נמשך לכוונתם בחורה, אבל בשעת אמירה משה מפני עצמו אמרם, ועיין בדברינו בתחילת הספר בפסוק אלה הדברים אשר דבר משה וגו'. (יד) שהיה בעלמות העליונים. (טו) פי' גופו הק'. (טז) כעין ומגיד לפני ישראל דברים קשים כגידין.

ותשמע הארץ אמרייפי: ב יערף ארעא אמרי פמי ב יבסם כמטרא

לקט בהיר

אחר על שמים וארץ כדי שילמדו מהם שלא שינו את מדתם, משום דשם מדבר ישראל והוכיחם וטעם זה ג"כ מתוכחה היא, אבל כאן מדבר אל העדים שידעו ויבינו מה הוא עדותן (ד"ד), ויש שאין גורסין "ועוד" אלא לעולם ועד, ולפי"ו הוא כולו טעם אחד, ויהיה פירושו, כי האף יעידו שמים וארץ הלא אין להם פה ואין אומר ואין דברים, אלא זו יהיה העדות שיחנו שכן ועונש וזוה מעידים שקבלו עליהם הנבית (כ"י): (ד) לעולם ועולם הזה, ולא לעתיד לבא (מ"ל), וכן מרגמו יוב"ע, וכן שנינו בספרי עמידה כנסת ישראל שנאמר לפני הקב"ה רב"ש"ע הרי עדי קיימים שנאמר העדתי כנס היום את השמים ואת הארץ אמר לה הרי אני מעבירן שנאמר (ישעי' ס"ה י"ז) כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה וגו': (ה) רק ואח"כ, ור"ל שגם האבדחם מן הארץ וגלחם יאל על ידי שמים וארץ שכאשר יהיו ברעב ונלמא ינמנו ביד אויב (ג"א), ויש להוסיף ולהרחיב דברי הגו"א אלו, שהרי צ"י ואתחנן אמר הכתוב העדתי כנס היום את השמים ואת הארץ כי "אבוד תאבדון", הרי שעדותם לא רק על השבע והרעב, אבל צדפוס הראשון מסיים מאמר זה בהוספה ו"ל צדין כאמור יד העדים תהיה צו בראשונה ויד כל העם בחרונה עכ"ל, והגם שנאמר שחלמדי אחד כתבו צפניס אעפ"כ נראה שנתון הוא צדעת רבינו, שהרי אמר בלשוננו ואם יתחייבו תהיה צהם יד העדים "תחלה", ולפי"ו יהיה כוונת רבינו לומר משל דומה לנמשל, שמים וארץ הם יד העדים והאומות הם יד כל העם: (ו) ר"ל אין זה לוי שמלווה ואומר שילמדו

אור החיים

אמרי פי כי הגוף להיות טבעו רחוק מהמושכלות צריך אמירה רכה לשמוע. עוד נתכוון לדבר עם הדרגות הנמלאים בישראל, אחד הם גדוליהם וראשיהם, צ"י המה המון העם שאין להם שם צעם, וכינה לגדולים צעם שמים שהם צמדריגה גדולה, והקדימם, ודיבר להם בצוי האזינו השמים, ואחר כך אמר ותשמע הארץ פירוש מעלמן ישמעו הכמון הנמשלים לארץ כשיראו גדוליהם הולכים בדרך נכון, וכאומרם ז"ל (זוכר ח"ב ל"ו): וזה לשונו אי רישא דעמא אתחנן כולא אתחנן. עוד ירמוז אם יאזינו דברי תורה אז יהיו נקראים שמים, והוא אומר האזינו צוה אתם נחשבים שמים, על דרך אומרם (תהלים פ"ב) אני אמרתי אלהים אתם, וכמו שהארכנו בפרשת בראשית (ו' ג') שעל ידי מעשה הדיקים גם החומר מהפכים אותו ועושים אותו אורה, ועל ידי מעשה הרשעים מהפכים האורה לחומר, וכבר אמרנו כי האורה תיחם צעם

אור בהיר

(יז) ואם תאזינו דברי תורה תהיו שמים מכל וכל אפילו גופכם. (יח) לשון עמיד. (יט) מה כוונת הכתוב בלשוננו שיהיה התורה

אזפני יתקבל כמלא מימרי כמטרא כרוחי מטרא דנשבין על רש"י

לקט בהיר

שאני אומר צפניכס תורה שנתתי* לישראל שהיא חיים לעולם כמטרא הזה שהוא חיים לעולם כאשר יערפון" השמים על ומטר (ספרי): יערוף. לשון יערוף*, וכן (תהי ס"ה י"ג) יערפון דש"י, יערפו על (ל"ג כ"ח): תזל כמלא. שהכל שמחים צו"י (ספרי). לפי שהמטר יש צו* עבדים (לבריות) כגון הולכי דרכים שימי נטחאות נתיי ישיפה י שון י עבדים יו

אור החיים

אומרם ז"ל (אבות פ"ג) אם אין קמח אין תורה וכו', וכוון הכתוב במאמר זה כי כמו שה' נתון מטר לזון ולפרנס כמו כן לריכס הם ללמוד תורה, וזה שיעור הכתוב יעוף כמו שאני מטוף המטר לקחי, וכאילו אמר יערוף לקחי כמטר, שאין הקדוש ברוך הוא שואל מהאדם ללמוד תורה עד שמכין לו כדי פרינסחו, וממולא דבר אהה למד שאם לא יעיפו מפייהם עיפי תורה אין חפץ ה' לתח מער, והוא מה שפירשנו במאמר התנא אם אין קמח אין תורה פירוש אם ראית שאין קמח דע שאין תורה, וטעם שכינה ללימוד תורה לשון זה יערופף, לדמות למעשה המטר שהוא מטוף"י, עוד ירמוז כי בדרך שהמטר מניעתו הסובב מיתה לאדם כמו כן מניעת התורה תערפנו"י, על דרך אומרם (ישעי' א') אם תאבו וגו' ואם תמאלו וגו' חרב וגו', וכפל לומר במלות שונות לקחי אמרתי, כנגד שני תורות תורה שצכתז ותורה שצעל פה, כנגד תורה שצכתז אמר לקחי שה' נתנה מידו ליד משה"י) כתובה צאלצע אלהים, והגם שלא נתן אלא עשרת הדברות, צהם כלולים כל מה שכתוב בספר כמאמרם ז"ל (במד"ר פ"ג), וכנגד תורה שצעל פה אמר אמרתי שהם

אור בהיר

כמטר, ולמה למשל הזה. (כ) ולא אמר ישמע או לשון אמר. (כא) פירוש בעבור שרצונו לדמותו למטר מטעם הג"ל אמר דרך אגב לשון זה, וכן תזל כמלא. (כב) מלשון עגלה ערופה, ויהיה רמז הכתוב ע"ה יערוף מניעת לקחי כמו מניעת המטר. (כג) מדבר הניקח מיד ליד. (כד) שהכל בעלמה אין נכחה להעפית, אלא מעמיד לתלויות הארץ אמר המטר שלא יתיבש. (כה) פי'

2

להקביל ולכוין ליה גם פסוק של ימים אלף וגו' ופסוק הושע הנזכר לעיל
 ופסוק ימים אלף ומי ימים וגו' ופסוק עד ערב בוקר אלפים וגו' כי במעט
 העיון כולם כאחד יכוונו עם חשבוננו זה לבאר התחלת כ"א מאיזה דבר
 מאוחר, כפי הצורך, מהתחלת השבון עד ועדני הנזכר וק"ל, במהרה יבא
 אליהו, ויג' לבנו לנאלנו, ועל כסאו לא ישב זר עוד לשעברינו, ולא יחלו
 עוד אחרים הקמים עלינו את כבודו אלהים יסבון בתוכנו, כי בשם
 קדשו נשבע לאבותינו, אמן אמן כן יעשה האל בימינו לעינינו, וינקום נקמתנו
 ונקמת דם עבריו השפוך מעורנו על קידוש שמו המשותף בשכנו
 ונפלאות יראנו ועלמות ינהגנו, על מי מנוחות ינהלנו, ינחנו אמן **מ"ח**;
 סליקא לה פ' י"ך, ברוך ה' בעין ישמח מלך:

ובעזר אתה אליהו זה קוינו, נתחיל סדר האוינו:

האוינו השמים וגו', פסוק זה ופסוק הרנינו גוים וגו' שהוא סוף השירה

התחלתן וסופן הם אותיות השם הנכבד, לומר שהוא יהי חתמה
 לשירה **(א)** זאת בשמו **(ב)** הגדול, ואני אומר שבשכ"ל שסיפר ורמז בה
 פשעיהם וגלותם ובפרט בהתחלתה שהתרה כס והעיד בנו על כך לכן
 בהתחלה רמז חצי השם, כי עיין אין השם שלם וכו', ולא עוד אלא שאף
 כח של שם ייה כביכול מתישן נקבה כאלו היא מבלתי יבולה, ולכן בא
 השם הזה רמז הפוך, שהה"י היא קרמה בראש הפסוק והיורד אח"כ בסופו
 כאלו היה ה"י לשון כלוי לנקבה, שאומרין עליה היא, ושוב רמז ומסופר
 בפרשה התשועה ועציית האורה הגדולה, ובפרט בפסוק האחרון כאמר
 הרנינו וגו', לכן רמזו שם הציה שנית של השם, כי אז יושלם בזה, ורמזו
 ג"כ מדופך ה' בהתחלת הפסוק ו' בסופו על שחזור כגוי נקבה לבנוי זכר,
 הו כמו הוא, כי אז יגדל כל אדני כאשר דבר לאמר, ועוד לנו בזה
 דברים נכונים ולא נאריך): האוינו השמים **(ג)** פ"י הנשמה שהיא צלם
 כמעל, ותשמע הארץ, זה הגוף הנכבד מן הארץ, והוא ע"ד שדרשו **(ד)**
 רז"ל בפ' יקרא אל השמים מעל ואף הארץ לדון עמו במשל החינר
 והסומא: האוינו השמים ואדברה **(ה)** בנימט' תרי"ג, שהציע לפניהם תרי"ג
 מצות וסדרן לפני העדים: הקשה מוהר"ר יצחק בר ברוך מה נשתנית שירה
 זו שלא נזכר בה שם משוררה, כמו אז ישיר משה, אז ישיר ישראל,
 והשר דבורה וכן כולם, ואמר שגם כאן הוא רמז, כי ראשי הפסוקים עד

רזא המאיר

(א) יתכן וכוונתו עמ"ד בסנהדרין ק"א ע"ל הקורא פסוק של שיר פסיקים
 ועשה אותו כמין זמר מביא רעה לפולס ע"כ מחמת שירת האוינו בשמו
 סנכנד לומר שהוא קודם ואין לפטותו כמין זמר כמו בעיר הסיים, **(ב)** כשם סו"ה
 שהוא טלס שמו הגדול, **(ג)** יתכן דק"ל וכי אפשר לדבר לשמים ואין ע"כ ש"ה סנכונה
 לנשמה והגוף, **(ד)** כ"ה בסנהדרין ל"א ע"ל שהטיב כן רבי לאנטוניוס ע"פ משל,
 י"ח סכונה לפי ה"ל סייך להזכיר להנשמה והגוף תרי"ג מלות וגם למרן מדוע לא
 אמר שמעו השמים דבריי ע"כ פ"י תרי"ג מלות שס' אינם מלות וגם למרן מדוע לא
(ה) ולי הקטן והדל עפר ואפר ממת רגלו בק' חפ"ל אף שהקשה הקב"ה שחם של
 8 28

3

פסוק זכור ימות עולם שהוא פרשה אחרת, במימן היו"ו ל"ך הם בנימט'
 משיה עיין עליהם (ולא נזכר בפירוש ששם **(א)** שזה ה"י סמוך להעדרו
 ונעלם הזכרון כאלו כבר לא ה"י עוד נמצא בעוה"ז, ועוד מפני ששירה זו
 היא התראה ועדות על כ"ה הצדה העתידה ועל התשועה לכן הסתיר שמו
 מענותותו כאלו לא ה"י הוא היודע ועד המדבר בדבר הזה: כי שם ה'
 אקרא הבו וגו' **(ב)** פ"י כשאספר שבחו והנהגתו מה שעתיד לנהוג בעולמו
 בין צטובה בין צרעה **(ג)** תמיד הבו גודל צל"הינו **(ד)** ואל תהרהרו אחריו:
 יצב נבולות עמים וגו', פ"י שהעמיד נבולות ז' עממין לבני נוען לשיוחלמו
 לישראל בני שם לחלוטין **(ה)** ממעם מה שקנה עבד קנה רבו, כי כתוב
 יהי נוען עבד צמו, ועשה זה קודם שעמרו שכמי יעקב כרי שלא יוכלו
 הכנענים אח"כ לערער על כך, לאפוקי אם ה"י הוא יה' מעמיד הנבולות
 לבני אימה אחרת היו יכולים אח"כ לערער כשהיו ישראל נומלים אותם **(ו)**
 והנה בני נוען היו ג"כ י"ב כדכתיב בפ' נח ונוען י"ד את צרון בכורו וגו'
 קחשיב ואזיל שם י"א, ואח"כ אמר ואחר נפוצו משפחות הכנעני פ"י שא'
 מהם נחלק לשתי משפחות שהוציא ממנו גם הפריו שלא נזכר שמו בין
 ה"י, וזהו יצב נבולות עמים למספר ב"י שגם זה ה"י לשם כונה זו, בכור
 שור: כאישון עינו, כאלו אמר **(ג)** כאישון שומר את עינו **(ד)** כי אישון
 הוא העור הנפולת בעת השניה על העין ושומרו וכן בהק"ץ חוצץ בנגד
 כ"ה דבר הכא ליגע בעין, וע"ש לשון שינה ועל שמחשך ומאפיל גדר העין
 כאישון צ"ה נקרא אישון, ג"ן: לא אצ"ה **(ד)** שאין בהם **(ה)** כח וחוק
 בעצמם, ג"ן: לא שערום, לא פקדום **(ו)** כלומר לא חשו להם, פוקד עון
 אבות תרגמו מסער חובי אבהן, ג"ן: אספה עלימו רעות **(ז)** לשון כל"ה
 כמו ספר חסד והוא כפול לשון במלות ישונות עם חצי אכל"ה כס, ג"ן:
 מזי רעב **(ח)** שרופי רעב כמו למזא לאתונא וגו' **(ט)** שהוא ניהר
 ונקמט מפני זלעפות רעב (ואני כבר זה ימים כברים פירשתי כן, וכמו
 מככות את **(י)** התמו, אבל לא מטעמי רק מכה שמצד הרעב לא יוכל

רזא המאיר

לדיקס לשמו י"ח ככש"ס בי"ב ע"ה ע"כ ויקר פ"ב עמתיין לדיקס סנקראים על
 שמו של הקב"ה, מ"ח כלן כיון ששמו של הקב"ה לא נזכר בפירוש רק ב"ה אין מדרך
 ארך סיכור שמו של משה בפירוש, **(א)** יתכן דק"ל מלת כי דמשמע נהינת טעם וא"ך
 שייך זה לטעם למח' שלפניו, ע"כ פ"י שהוא לבין דהא ככש"ס גיטין ל' ע"ל דמלה
 כי משמע ב"י לשונות או דלמא לאל דהא, **(ב)** וכוונתו למ"ס חז"ל כש"ס ברכות ג"ד
 פ"א חייב אדם לברך על הכטס כשס שמברך על הטובה, **(ג)** והטעם כמו שמפרט
 אח"כ בלור תמים וגו' אל חמונה ואין עול וגו' כי מחמו לא מלא רעפ, **(ד)** כ"ה בסנהדרין
 ל"א ודף ק"ה ע"ל ומגילס ע"ז ע"ל ובב"ר פס"ו, **(ה)** ע' עוד מזה בפירש"ב וברעט
 זקנים, **(ו)** יתכן דק"ל מ"ס כאישון עינו דמשמע שאישון הוא מהעין גופא ובלאמס
 אינו כן ע"כ פ"י וכו', **(ג)** וכ"פ הרש"ב וע' עוד בספורי, **(ד)** יתכן דק"ל י"א
 לא חלוה דכיון שאמר יוצחו לשדים ממילא ידעינן שיה' לא חלוה ע"כ פ"י וכי
(ה) ע' בדעת זקנים שפ"י ג"כ כן, **(ו)** כ"פ ג"כ אב"ע ודעת זקנים עיין עליהם
(ז) כ"פ בלבן עולא ג"כ וע' בפירש"ב, **(ח)** כ"פ כרש"ב ודעת זקנים
(ט) דניאל ג' כ"ב, **(י)** פסוק הוא ביחזקאל ח' פסוק י"ד, **(כא)** כ"פ האבן עזרא
 ודעת

וַחֲרָה אִפִּי בּוֹ בַיּוֹם הַהוּא וְעֹזְבֹתַיִם וְהַסְתַּרְתִּי
פָּנַי מֵהֶם וְהָיָה לֹאֲכַל וּמִצָּאָהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת
וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי
מִצָּאוֹנִי הֲרַעוֹת הָאֵלֶּה: ^{יח} וְאֲנֹכִי הַסְתַּר אֶסְתִּיר
פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הֲרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי
פָּנָה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרָיִם: ^{יט} וְעַתָּה פְתַחוּ לָכֶם

תור"א (ח) וחרה אפי בו. פגנה ה. (ח) ואנכי הסתר אסתיר. שם: מולין קלט: (ט) ועתה כתבו. מרים למ. פנהדרין
כא: עקדה ש"ע י"ג.

(יז) והסתרתי פני. כמו שאינו רואה בנרתם:

העסק דבר

לאהבת ה' שאינו ע"ו ממש, אלא עלות המשמרים
מע"ו, ובשביל שלא שמרו העצום, הגיעו לדי זנות
ע"ו ממש: (יז) וחרה אפי בו ביום ההוא.
זומן שזנו: ועזבתים. למקרה בלי השגחה
לטובה, וכלי רוח הקדש: והסתרתי פני מזהב
והיה לאכזר. כמש"כ שופטים ב' ט"ו בכל אשר
ילאו די ה' יחיה נס לרעה כאשר דבר ה'. וכתיב
בעצובה והסתר פנים בלשון רבים, כי לא היו הכל
שוין בזה, אלא כל א' לפי ערכו היה בעצובה
והסתר פנים ממה שהיה ראוי להיות, וכל שיש
הגדל כחזו בלשון רבים כמש"כ נכ"מ: ואמר
ביום ההוא. בעת ההוא יהיו חושבים: הלא
כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות
האלה. בשביל שהקב"ה מסתיר פנים ממנו
ומראה בזה אשר לא חפץ בנו, ובע"כ מוכרחים
לחטו לעבוד ע"ו, על כן כתיב ויסיפו לעשות
הרע וגו', והוא בשביל שלא היה בכל השנים הללו
באור הנוצח ורוה"ק: (יח) ואנכי הסתר
אסתיר וגו'. אוסיף להסתיר פנים הרבה: ע"כ
כ"ה הרעה אשר עשה. על מה שהם מוסיפים
לעשות הרע, כך אני מוסיף להסתיר פנים: כי
פנה אף אלהים אחריהם. כי כל כך עבירה
גוררת עבירה עד שהגיע לע"ו שאינו מאלהי נכר
הארץ, אלא כלל אלהים אחרים, כמו שאח"כ עבדו

וַיִּתְקוּפוּ רִגְזוֹ בְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא וְאַרְחִיקִינוּ וְאַסְלַק שְׂכִינְתִּי מִנְּהוֹן וַיְהוֹן לְמִיכַל
וַיַּעֲרָעוּ וַיִּתְהוֹן בִּישׁוֹן סִינְאִן וְעָקוּן וַיִּימַר בְּיוֹמָא הַהוּא הֲלֹא מְדַלִּית שְׂכִינְתִּי אֱלֹהֵי
בְּיַמִּי עָרְעוֹנִי בִּישְׂאָא הָאֵלִין: ^{יח} וְאֲנָא סְלָקָא אֶסְלַק שְׂכִינְתִּי מִנְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא
עַל כָּל בִּישְׂאָא דִּי עָבְדוּ אַרְי אַתְּפִנְיָאוּ בְּתַר טַעוֹת עַמְמִי: ^{יט} וְכַעַן פְּתוּבוּ לָכֹן
הַעֲסַק דְּבַר

דברי השירה הזאת באוני העם הוא והושע בן נון,
ולכאורה קשה היכן ננטוה יהושע בן נון, אלא ודאי
לא ננטוה אלא משה, ורק מחמת שלא היה הולך
עוד קולו על כל ישראל, משום שלא היה בדרך
נס, היה נלכך יהושע לסייעו בדבר. ומש"ה כתיב
כאן יהושע, כאשר לא היה קורא מדעת עצמו
וכמנוהו מפי ה', אלא בשליחות משה, וכמו שהיה
או תלמידו והיה נקרא יהושע. כל זאת הגיע למשה
רבינו בשירת האזינו, והוא משום שהכל אורו
לכבוד, עד שהגיע לפני מותו ממש, התגבר האור
ואמר פרשת חזאת הצרכה בעל פה, באותו כח
שהיה חמיד, בדרך נר הכזה שמתלקת בשעת
הכבו באותו זווה שהיה חמולה, כ"ו ביארנו פשט
הכתוב ועמה כתבו דמדבר עם משה. אבל א"כ
קשה לשון כתבו בלשון רבים, והרמב"ן כי דקאי
על משה יהושע ונסמייע מדכתיב בשעת הלמוד
הוא והושע בן נון, ובמש"כ דבריו תמוהים, דא"כ
יותר היה לכתוב ולמדו את בני ישראל, והכתיבה
היה דוקא בעצמו, כמבואר להלן וכתוב משה
וגו', אלא העיקר כמש"כ שלא ננטוה יהושע על
זה כלל, וכאן לא דבר ה' עדיין עם יהושע כלל,
וקרוב לומר שיהושע לא שמע כל אותו הדבור
שהיה עם משה, וא"כ עלינו לפרש לשון כתבו
דהיינו דאי' בסנהדרין דכ"א ב' דמכאן מוכח
דמנוה על כל א' מישראל כתיבת ס"ם שגא' ועמה
כתבו לכס וגו', וכבר ביארנו בדרך משנה תורה
לכלול שמי כוננו באהרה א'. והנה מדכתיב את
השירה הזאת, היה צמשמע שכמו הצווי למשה
לא היה כאן אלא בשירת האזינו, כך מנוה לכל
ישראל אינו אלא השירה, ובהרמב"ם ריש הל' ס"ח
כתב כלומר כתבו לכס ספר תורה שיש בה שירה,
לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות,
וקשה טובא דילמא יש מנוה מיוחדת בכתובת
השירה כמו פרשיות של תפילין ומזוזות, ומו קשה
הא מתלוקת אמוראי היא בגיטין דף ס', ויותר

את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה
 בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני
 ישראל: שש שבעי כשהו מחוברין כ פִּי אֲבִיאֲנוּ אֶל־הָאֲדָמָה |
 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לֵאבְתֵּיךָ וְזֶבֶת חֶלְבִּי וְדִבְשִׁי וְאָכַל
 וְשָׁבַע וְדָשָׁן וּפְנֵה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרִים וְעַבְדוּם
 וְנִאֲצוּנִי וְהִפֵּר אֶת־בְּרִיתִי: כֹּה וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן אֹתוֹ
 רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵי
 לְעַד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעָתִי אֶת־יִצְרוֹ
 אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטָרִם אֲבִיאֲנוּ אֶל־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי: כֹּה וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת

תו"א ולמדה את בני ישראל עירובין נד: (ב) ואכל ושבע. נדטוט לב. (כא) והיה כי תמצאן אותו. מנייה ה.
 כי לא תשכח. שנח קלח:

רש"י

(יט) את השירה הזאת. האינו השמים עד וכפר אלמחו עמו (לקמן ל"ז): (כ) ונאצוני.
 והכעיסוני. וכן כל ניאון לשון כעס: (כא) וענתה השירה הזאת לפניו צעד. שהתירתי זו
 בתוכה על כל המולאות אותו: כי לא תשכח פפי זרעו. הרי זו הנטעה לישראל שאין מורה
 העסק דבר

דקרא כתבו לכם את השירה הזאת, דקאי על
 המורה, וממילא למדנו שהמורה נקראת שירה,
 וטעם הדבר מבוחר בקדמת העמק אות ג':
 ויצודה את בני ישראל. קאי על משה צימוד:
 שימה בפיהם. הביאור, וכדאי בעירובין נ"ד
 כפסוק אשר תשים, וכן הוא במגילת תענית פ"ג,
 שימה בפיהם אלו הלכות: צמען וגו'. קאי על
 כל המורה, ומש"ה כתיב עוד הפעם למען תהיה
 לי השירה הזאת, ומה מקרא חסר למען תהיה
 לי לעד בבני ישראל, אלא כמש"כ דלא קאי למען
 וגו' על ולמדה וגו' דלקמיה, אלא על כתבו לכם
 את השירה הזאת, והכי מבוחר להלן כ"ו וכ"ח,
 דהכתיבה היה לעד כאשר יעמוד לימים רבים,

5

ית הושבחתא תדא ולא פה ית בני ישראל שויה בפומהון בדיל דתהי קדמי תושבחתא
 תדא לשהיד בבני ישראל: כ ארי אעליגון לארעא די קנימית לאבתהוון עברא חלב
 ודבש וייכלון וישבעון ויתפנקון ויתפנקון בטר טענת עממיא ויפלקון להון וירגוון קדמי
 וישגון ית קנימית: כֹּה ויהי ארי יערען ויהוון בישין סגיאין ועקן ותתיב תושבחתא תדא
 קדמוהי לשהיד ארי לא תתנשי מפום בניהון ארי גלי קדמי ית יצריהון די אגון
 עבדין וימא דין עד לא אעליגון לארעא די קנימית: כֹּה וכתב משה ית תושבחתא

העמק דבר

ודשן. ונקשו ממון הרחנה להסטר מעבודת ה'
 הנדרשת להירות הכנה, על כן מתחלה, ופנה
 א' אלהים אחרים ועבדום. ראו כי טוב
 יומר לקבל עבודה מע"ז שאינו נכרך להירות כל
 ק: ונאצוני. הכעיסוני, השמלנו להרמיק את
 השכינה מישראל, ומש"ה העמיד מנשה ללם דהיכל,
 ואחאב העמיד עבודה כוכבים על כל חלס, גם
 הרגו נביאי ה', ואחז חסס בני כנסיות ובתי
 מדרשות כדי שלא יהיו גדיים לומדי תורה, והכל
 כדי שתסתלק השכינה מישראל, עי' בב"ר פ' מ"ז
 וכ"מ: והפיר את בריתי. לגמרי, שנקשו
 שהקב"ה לא ישגיב עליהם כלל, ויהא רק על פי
 השגחת מלכת שמים שהיא השמש, מש"ה לא
 כתיב כאן אשר כרתי אתו, דכאן נקשו להפיר כל
 הצרות וההתחברות שיש להקב"ה עם ישראל,
 וכמו שביארנו זה הלשון להפרכס את צרתי בס'
 ויקרא כ"ו ע"ו ע"ש: (כא) והיה כי תמצאן
 וגו'. כאן לא כתיב כמו לעיל ומלאוהו רעות וגו',
 דשם הודיע ה' שאע"ג שלא יהיו מכעיסים, ורק
 חושים אחר עבודת כוכבים אבל לא יבקשו הסתרת
 פה ה', והייטי ס"ד שלא יגיע להם כל הקללות,
 על כן הודיע ה' שמכ"מ ימלאוהו רעות רבות
 ולרות, משא"כ צדור הזה שעשו להכעיס, והרי
 כבר כתיב ע"ז התוכחה הראשונה אם בתקתי
 תמאסון וגו' להפרכס את צרתי, ולא בא הכתוב
 להודיע כי יגיע להם כך, אלא כאשר יגיע להם
 רעות וגו': וענתה השירה הזאת לפניו
 צעד. לא כתיב לי לעד, שגם המה יודעים שבשציל
 רשעתם איני מענישם ולא בשציל אחי שגאה ועלילה,
 אלא להיפך תבא השירה לעד שבכל זה הכעס
 שהכעיס, מכ"מ עם ה' המה, והוא משגיב עליהם
 ולבסוף יגאלם, חה היה צורך גדול להודיע כמש"כ

רנא דרך ציאהק וכו' עקר איניש כרעיה דמינה עקר כרעיה. והשמים רביו כלן דין בית האשה לפי שמתן על מ"ש בספ"ד דמיס חייבוה במזוזה: אמרו הכמים וכו'. [מנחות מ"ג]:

פ"ו א מצורה עשה על כל איש וכו'. פ"ב דכנהדרין (דף כ"א ב') אמר רבא אש"ט שהניחו לו אהוביו ס"ח לגדס מזוזה לכתוב משלו שאמר ועתה כתבו לכם את השירה: ואם כתבו בידו וכו' עד כולו.

מימרה דריב"ל בפרק הקומץ (מנחות דף ל')

וכהנה הרי"ף בהלכות ס"ח:

ב והמלך מזוזה עליו וכו'. פ"ב דכנהדרין וכו' אמר רבא כתיב וכתוב בפרק חורה לשמו יולא למחמה והיא עמו יושב בדון והיא עמו מיסב והיא כנגדו שאמר והיא עמו וקרא בו כל ימי חייו. ובמלך מנה וכתב לו את המטה ההורה כותב לשמו שתי הורות כלומר אחת מדין הדיוט ואחת מדין מלך. אחת שהיא יולאה ונכנסת עמו ואחת שמונהג בבית גנזיו אוהה שיואלה ונכנסת עמו עושה אוהה כמין קמיע וטולה בזרועו אינו נכנס בה לבית המרחץ ולא לבית הכסא. ומשעה שנמרה שאל"י הניחו לו אהוביו או היו לו מלכה ספרים צעם שיש על כסא המלכות מזוזה לכתוב ס"ח יוהר לשמו וכן נראה משלן רביו כלן וכו' וכו' מהלכות מלכים. ומ"מ י"ע למה לא כתבו רביו שאוהה שיואלה ונכנסת עמו עושה כמין קמיע וטולה בזרועו כדאיתא בכרייתא שכתבה. גם מה שכתב ומניחו אותו מספר יישיבה לריך עיין מנה ליה:

ד ספר חורה שכתבו וכו'. בס"ק דמנילה (דף י"ז:): אמר רבי וכו' מנילה לריכה שיקטעו כלמיתה של חורה. ופי"ש ס"ח ע"גו. וכן כירושלמי פ"ק דמנילה כמין הרי"ף בסוף הלכות ספר חורה ה"מ שיהיו כחובין בדיו מהכונן כלומר מכוּסָּע וכן במדע:

ומ"ש או שכתבו וכו'. כירושלמי פרק קמח דמנילה לא יאה קותב חזיו של קלף וחזיו של עור: וכיצד כותבין ס"ח וכו'. כפר"א דמילה (שם דף ק"ג) התנאה לפניו במלוח ס"ח נאה בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן: יניח בין כל סיכה וסיכה וכו'. עד יחזור לתחלת הסיכה. כרייתא בהקומץ (מנחות דף ל'): ומ"ש לא נשאר מן הסיכה כדי לכתוב ג' אותיות וכו' עד מתחלת הסיכה. הוא סברא.

ומ"ש לא ימטע מתכת מפני הכיחוש שנין פרשה לפרשה. עניינו שאם נודמנה לו שיעה אחת שיש לו לסיים בה פרשה ראשונה ולהתחיל בה פרשה אחרת ויש ריח מעטע נימחיס אם לא יכתוב כתיבה דקה אס"ה לא יעשה כן אלא יזכר עמנו שלא יישרך לבא לידי כך: ומ"ש נודמנה לו חובה אחת בה שתי אותיות וכו'. כלומר כחך הדף כגון ד' מ" וכו' מס' חן

י נודמנה לו בחוך הסיסה וכו'. זה כהב רביו מסברא. והטור כתב שהר"ס ז"ל הולק ואומר דדוקא בכה ה' אותיות שרי בשבועה בחוך הדף כיון שאין חוץ לדף אלא שתי אותיות אבל בה ז' או בת ס' אף על גב דכוב בחוך הדף כגון ד' מ" וכו' מס' חן לכתוב ג' או ד' חוץ לדף:

ז ומניח בין כל חומש וכו'. כרייתא בס"ק דכתבא: וכשיגמור את המורה וכו'. הרי"ף בפרק הקומץ הכותב ס"ח לא יגמור בחלמט הדף אלא מקצר ועולה עד סוף הדף אינו והא ר"י אמר כן אלא אמר כב גימל אמר רב לעיני כל ישראל בחלמט שיסה איתמר. ולאיתקא והלכתא בחלמט שיסה דוקא: ויהרר באותיות הגדולות וכו':

במזוזה: י"ן חייב [א] אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד. וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה ויזכור אהבתו ויעורר משנתו ושגיותו בהבלי הזמן. וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים. אמרו חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחמא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנאמר חונה מלאך יי' סביב ליראיו ויחלצם. בריך רחמנא דסייען:

פרק שביעי

א מצות אעשה * על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה. כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואע"פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו. ואם כתבו בידו הרי הוא כאילו קבלה מהר סיני. ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו. וכל [א] המניה ספר

תורה ואפילו אות אהת הרי הוא כשהוא הדיוט שנאמר והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו וגו'. ומניחין אותו מספר העזרה ע"פ בית דין הגדול. זה שהיה לו כשהוא הדיוט מניחו בבית גנזיו. וזה שכתב או שנכתב לו אחר שמלך יהיה עמו תמיד. ואם יצא למלחמה ספר תורה עמו. נכנס והוא עמו. יושב בדון והוא עמו. מיסב והוא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: ג לא היה לו ספר תורה קודם שימלך צריך לכתוב לו אחר שמלך שני ספרי תורה. אחד מניחו בבית גנזיו. והשני יהיה עמו תמיד לא יסור מעמו אלא בלילה בלבד וכשיכנס לבית המרחץ או לבית הכסא או לישן על כמטו: ד יספר תורה שכתבו בלא שרמוט או שכתבו מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף פסול אלא או כולו על הגויל או כולו על הקלף. וכיצד כותבין ספר תורה. כותב כתיבה מתוקנת נאה ביותר. יניח בין כל תיבה ותיבה כמלא אות קסמה ובין אות לאות כמלא חוט השערה ובין כל שיטה ושיטה כמלא שיטה. ואורך כל שיטה ישיטה שלשים אותיות כדי לכתוב למשפחותיכם למשפחותיכם למשפחותיכם [א] תלהא זימני. וזה הוא רוחב כל דף ודף. ולא תהא שיטה קצרה מזה כדי שלא יאה הדף כאיגרת. ולא אורכה יותר על זה כדי שלא יהו עיניו משוטטות בכתב: ה הלא ימעט הכתב מפני הריח שבין פרשה לפרשה. נודמנה לו תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שתיים בתוך הדף ושלוש חוץ לדף אלא כותב שלש בתוך הדף ושתיים [א] חוץ לדף. לא נשאר מן השיטה כדי לכתוב שלש אותיות מניה המקום פנוי ומתחיל מתחילת השיטה: ו נודמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יורקנה בין הדפין אלא יחזיר לתחלת [א] השיטה. נודמנה לו בתוך השיטה תיבה בת עשר אותיות או פחות או יתר ולא נשאר מן השיטה כדי לכתוב את כולה בתוך הדף * אם יכול לכתוב חציה בתוך הדף וחציה חוץ לדף כותב ואם לאו מניח המקום פנוי ומתחיל מתחלת [א] השיטה: ז ומניח בין כל חומש וחומש ארבע שיטין פנויות בלא כתיבה לא פחות ולא יתר. ויתחיל החומש מתחלת שיטה חמישית. וכשיגמור את התורה צריך שיגמור באמצע שיטה שבסוף הדף. ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה מקצר ועולה ומתחיל מתחלת השיטה שבסוף הדף ולא יגמור את השיטה. וימתכוין עד שהיה לעיני כל ישראל באמצע שיטה שבסוף הדף: ח ויזהר באותיות הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות הנקודות ואותיות המשונות כגון הפא"ן הלפופות והאותיות העקומות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויזהר בתגין ובמניינין יש אות שיש עליה תג אחד ויש אות שיש עליה שבעה. וכל התגין בצורת זייגין הן דקין כחוש השערה

א עור י"ד כ' ע"כ כמ"ג עשין כ"ד: ב כמ"ג עשין כ"ה: ג עור י"ד ס' ע"כ כמ"ג עשין כ"ח: ד עור י"ד ס' ע"כ כמ"ג עשין כ"ט: ה עור כ"ט ע"כ כמ"ג עשין כ"ט: ו עור כ"ט ע"כ כמ"ג עשין כ"ט:

א עור י"ד כ' ע"כ כמ"ג עשין כ"ד: ב כמ"ג עשין כ"ה: ג עור י"ד ס' ע"כ כמ"ג עשין כ"ח: ד עור י"ד ס' ע"כ כמ"ג עשין כ"ט: ה עור כ"ט ע"כ כמ"ג עשין כ"ט: ו עור כ"ט ע"כ כמ"ג עשין כ"ט:

הנהגות מיומנויות

[א] יש אומרים כי יש בירושלמי עיר שיש בה חוירים פסורים מן המזוזה ואירב"א כי ישחקו הדבר והיא יאמר כי ברק ככולו ולא מצאו ואפילו אם ישנו בשום מקום היינו דוקא בפתח הכתוב אבל בחוירים ועליות חייבין ואפילו בפתח הבית במקום שמתחילת שלש עליון השערים למעלה מעשרה יולא להניח אסגס היה נוהג לכסות כולה בפתח וכתב ה"ר סקניו שנים בחוירים במקום שהתניוקות מצויין הוא מכסה הנקב במעט שעה ע"כ: [ב] כתב הרא"ש הדאינא מ"ע לכתוב חומשין משנה ונמרא עם פירושיהן להגות בהן הוא וכו' וגם שלא לכתוב אפילו יש לו הרבה אם לא ללמוד תורה ולישא אשה ע"כ: [ג] פ"י ר"י שטייב ברם הילוק ס"ח כוונתה שעתה היה באיסור ביד המוכר: [ד] פי רבנו תנאל שם הנאון דהיינו שיעור ספה ומשם ר"ת דוקא מכתובה דקה בעינין ג' למשפחותיכם אבל מכתובה נסה הכל לפי הגוי שהרי ג' למשפחותיכם כתיבה נסה היה יותר מוכר: שאין לכתוב אפילו אות אחת פסנו חוץ לשיטה וכן לא יכתוב השם בסוף הדף שלא יאה כתוב אחריו כן עד כאן: [ז] (ע"כ בספר) בפרק הקומץ ופסחתיכם מאתה כתיבה: [ח] אבל בשם ר"ח בת ה' אותיות כ' * [כתב הרא"ש דוקא בכת ה' אותיות שרי בשבועה בתוך הדף אבל בת' ו' או ס' אינו רוב בתוך הדף כגון ד' מ" וכו' מס' חן לכתוב לכתחילה דלא כהרמב"ם דמתיר ע"כ. ועיין במ"י י"ד ס' רע"ג: [א] אבל למשך האותיות ולעשותן גדולות עד סוף השיטה אסור שאין לשנות את אחת מחבירי ולא לגדלו ולא להקטין וולתי המבולבלם לבעלי דמפורת להיות גדולות או קטנות:

מגדל עז

חייב אדם להטור כו' עד דנכתי מיתרם. פרק הקומץ רנ"ג (דף ל"ג): אמרו חכמים כהאשונים מ' עד סוף הפרק. פרק המלח (דף מ"ג) ושם כ"מ (דף ל"ג): אמר רבא כו' עד כהו סלו. פרק מצות עשה כו' עד לכתוב משלו. סוף כ"ג גזול (דף כ"ח): אמר רבא כו' עד כהו סלו. פרק הקומץ רנ"ג. (דף ל"ג): והמלך מזוזה כו' עד על מקומו. פרק כהן גדול (דף כ"א): אמר רבא שכתבו עד כגויל. כירושלמי פרק קמח דמנילה (דף ע"א): וכיצד כותבין כו' עד שבסוף דף. פרק הקומץ רנ"ג (דף ל"ג) ופ"ג דמ"ג סופרים ושקן ר' אליעזר דכבו: ויזהר באותיות גדולות מ' עד כ"ג. ככפר תגין:

א עור י"ד כ' ע"כ כמ"ג עשין כ"ד: ב כמ"ג עשין כ"ה: ג עור י"ד ס' ע"כ כמ"ג עשין כ"ח: ד עור י"ד ס' ע"כ כמ"ג עשין כ"ט: ה עור כ"ט ע"כ כמ"ג עשין כ"ט: ו עור כ"ט ע"כ כמ"ג עשין כ"ט:

ואמרה השירה, כי בסוף ישיב נקם לצרו ולמשנאיו שלם. והפעם, כי הם עשו כל הרעות עמנו לשנאתו של הקדוש ברוך הוא, כי לא ישנאו את ישראל בעבור שעשו עבודה זרה בהם, רק בעבור שלא יעשו כמעשיהם, ויעבדו את הקדוש ברוך הוא וישמרו את מצותיו, ולא יתחננו בהם ולא יאכלו מזבחייהם, ויבנו עבודה זרה שלהם ויבערו אותה ממקומותיהם, וקענו שאמר (תהלים מד ט): כי עליך הרגנו כל היום, אם בן לשנאתו של הקדוש ברוך הוא יעשו בננו כל הרעות האלה, והם צרו ומשנאו, ועליו להנקם מהם.

וזה דבר ברור כי על הגאולה העתידה יבטיח, כי בבנין בית שני לא הרנינו גוים עמו, רק לענו עליהם (נחמיה ג ד): מה היהודים האמללים עושים, והיו גדוליהם עבדים בריכל מלך בבל, וכלם משעבדים לו. ובימים ההם לא השיב נקם לצרו ולא כפר אדמתו עמו.

והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שמר עדות שגשגה הרעות ונזקל, ושהוא יתברך יעשה כנו בתוכחות חמה, אכל לא ישיב זכרנו, וישוב ויתחם ויפרע מן האויבים בתרבו הקשה והגדולה והחזקה, וכפר על חטאתינו למען שמו.

אם בן השירה הזאת הבטחה מבארת בגאולה העתידה, על פרוץ של מינו. וקד הובירו בספרי (פא): גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא. ולזה רמז הכתוב שאמר (פסוק מד): ויבא

שוב ירושלים

ועוד אומרת השירה (בפסוק מא) שכסוף ישיב ה' לצרו נקם ולמשנאיו שלם. וההסבר* הוא, שהם עשו לנו את כל הרעות מפני שהם שונאים את הקב"ה, שהרי אין הם שונאים את ישראל מפני שעבדו עבודה זרה כמוהם, אלא מפני שאין הם עושים כמעשיהם, ועובדים את הקב"ה ומקיימים את מצותיו, ואינם מתחננים בהם ולא אוכלים מזבחייהם, ומבינים את העבודה זרה שלהם ומבערים אותה ממקומותיהם, כמו שהפסוק אומר: כי עליך הורגנו כל היום (תהלים מד כג), ומכיון שכן הם עושים לנו את כל הרעות מפני שהם שונאים את הקב"ה, ובגלל זה הם צרו ושנאו, ועליו להנקם מהם.

ודבר ברור הוא שבשירה זו הבטיח ה' את הגאולה העתידה, שהרי בבנין בית שני לא הרנינו גוים את עמו, אלא לענו עליהם: מה היהודים האמללים עושים (נחמיה ג ד), וגדוליהם* היו עבדים בהיכל מלך בבל (דניאל א ט), וכל ישראל היו משועבדים לו. ובימים ההם לא השיב נקם לצרו, ולא כפר אדמתו עמו.

והנה אין בשירה הזאת תנאי של תשובה ועבודה ה', אלא היא כתב עדות שנעשה את החטאים, ושה' יעניש אותנו בחימה, אבל לא יכרית את זכרנו, ויחזור וינחם, ויפרע מהאויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, וכפר על חטאינו למען שמו.

הרי שירה זו היא הבטחה מפורשת על הגאולה העתידה, על כרחם של המינים. וכבר אמרו בספרי (כאן): גדולה שירה זו שיש בה [מה שמתרחש] עכשיו, ויש בה [מה שהתרחש] לשעבר, ויש בה [מה שיתרחש] לעתיד לבא, ויש בה לעולם הזה, ויש בה לעולם הבא.

ולזה רומז הפסוק האומר: ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם (פסוק מד),

פני ירושלים

וההסבר מדוע הם צרי ואיבי ה', ולא צרי ואיבי ישראל. וגדוליהם, דניאל חנייה מישראל ועוריה.

משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם, הוביר "כל" להגיד שהיא פוללת כל העמידות כמו, ואם היא קטנה בדבור, כי פאר להם עניניה הרבים.]

ואלו היתה השירה הזאת מכתב אחר מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית בן, היו ראויים להאמין בה מפני שנתקמו כל דבריה עד הנה, לא נפל דבר אחר. ואף כי אנהנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלהים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו, אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו, עליו השלום.

שוב ירושלים

אמר "כל", ללמד שאף על פי שדבריה מעטים היא כוללת את כל העמידות שיבאו עליהם, ושביאר להם את עניניה הרבים.

ואפילו אילו היתה השירה הזאת מכתב של אחד מחוזי הכוכבים שהגיד מראשית אחרית, היה מהראוי להאמין בה מכיון שכל דבריה התקיימו עד עכשיו, לא נפל אחד מדבריה. ואם כן כל שכן שעלינו להאמין ולצפות בכל לבנו לדברי האלהים שנאמרו מפי נביאו שהיה נאמן בכל ביתו, אשר לא היה כמוהו לא לפניו ולא לאחריו, עליו השלום.

(מח) בעצם היום הזה*.

(נא) על אשר מעלתם בי*.

פני ירושלים

(מח) בעצם היום הזה. כפי אחרי (כג ח) כתב רבינו שמכיון שיחכן שה' צוה למרעה* כבר לפני כן לעלות ובוים הוא עליה, לכן הפסוק אומר שגם הצור היה בעצם היום הזה.

(נא) על אשר מעלתם בי. כפי חקת (כ ח) כתב רבינו בשם רבינו חננאל שחטא מי המריבה היה שאמרו: נוציא לכם מיס, ולא יוציא ה' לכם מיס, ואולי ע"י כך חשב העם שמשו ואהרן הוציאו להם מיס מהסלע ע"י חכמתם. ויתכן שעל זה אמר ה' (כאן): מעלתם בי, כי הנהנה מהקדש נקרא מועל [וכאן

נהנו מהנס שחכמתם גדלה ע"י כך כעני העם]. ובפי דברים (א כג) כתב רבינו שהחטא היה שהכו את הסלע פעמיים לפני העם ולא עשו כמו שנצטוו, והעם הרהרו בדבר. והוה שהפסוק אומר (כאן): על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל, שהעונש היה רק מפני שהדבר היה בתוך בני ישראל, שלא נתקדש ה' לעיניהם. וכן אמרו בספרי (כאן): על אשר מעלתם בי, אתם גרמתם למעול, על אשר לא קדשתם אותי, אתם גרמתם שלא לקדש אותי, הסכו כל הלשונות על ישראל.

במסתרים

האוינו

ארי

קעו

הגאולה יבוא כשיעלה זרנונו לנקום נקמת דם
עבדיו ויעורר כח גבורתו על כל הגוים אלא דאם
יבא כמשפט אז יתעורר גם דין על בני ולזה כתב
וכפר אדמתו עמו שהדר בא"י מתכפרין לו עוונותיו
וזהו הכח של אר"י כמ"ש ומשתי עוון הארץ ביום
אחד וכמ"ש עם היושב עליה נשוא עוון ח"ש נקם
ישיב לזריו אבל לבני יכפר אדמתו על עמו.

פרשת האוינו. מתחלק לשש חלקים שע"ז אמרו
הז"י ל"ך והם כנגד שש אלפי שנה של
העולם והמשכיל יתבונן ויראה איך שכל הפרשה
מרומו העניינים של אותו האלף הששי שהוא תקון
השלם.

כי ידיו עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אולת
יד. כי בני נבראו לגלות ולנרר שהכל לכבודו
ברא ובארץ ישראל נעשה הנרר מאליו שלזה אמר
ירכבהו על זמתי ארץ אלא שאם לא זכו ח"ו אז לריך
נרר בפועל ולריך גלות במקומות הנחמים והחלוק
שאר"י הוא בחינת שמחה וטוב לב ורוב כל ועגלות
הוא בחינת צני ותחנונים וזהו כח השבת שע"ז
אמר אז תתענג והאכלתיך נחלת יעקב שהוא א"י
דע"י שבת שב הכל ומתברר מאליו כנ"ל וזהו כח
המשונה היפוך החטא שמחזיר.

הבו גודל לאלוקינו. כי להמתיק שם הדין הוא
ע"י מלוי השם וזהו הנו גודל אבל שם הדין
רחמים וזהו כי שם ה' אקרא והבן.

שחת לו לא בניו מומם. כי המשחית זרעו פוגם
בניו.

ובתוהו ילל ישמון. וזהו ירחף על גזליו כי רפ"ח
נילו"ק המוסתר בכל זהו החיות דישמון.

שמנת עבית כשית. פי' דבכל מאכל יש נילו"ק
והאורות וכשאוכל לתאוה מכסה זה וזהו
כשית לשון כסוי.

צור ילךך תשי. פי' כאשר לא מתנהגים כדעתי
מתשין כח בפמליא של מעלה כביכול.

אסתיר פני מהם. ולמה כי ע"כ אראה אחריתם
ע"כ יתקרב הקץ והאחרית שהוא הגאולה
וזהו כי דור תהפכות המה כי כל אומה ע"י צרות
נכרתת ובני להיפוך מתקרבים לגאולה ע"י.

כי לא כצורנו צורם. כי הנהגת בני שלא כדרך
הטבע ולכן כשמלחין הוא שלא כדרך ולהיפוך
ח"ו ג"כ יותר גרועים ושלא כדרך.

חמת תנינים יינם וראש פתנים אכור הלא הוא
כמום עמדי. כי מכוונים משמים שהנרה
לבני מצוא ע"י רשע גדול וע"כ מתעורר בשמים
כח לצערו מן העולם וצאה הישועה לבני וזהו חש
עמידות למו.

הרנינו גויים עמו. וכי מה יש להם שמחה נקמה
של דם ועדין רק כל נקמה של צער ודם
הוא בשביל נקמה אבל של הקב"ה הוא תיקון
החוטא ולכן שמחים וא"י שצביהנו גם הרשעים
אומרים שירה כי שמחים שנעשה בהם תקון.

הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום. כי בני
רובה הקב"ה לתת להם הישועה העמידה
והמנופה רק אינם ראוים לזה ולכן ע"י שהגויים
רודפים והורגים מהם אז יתנחם על עבדיו וישכיר
חרבו וינקום ויגלה ישועתו.

כי שם ה' אקרא. וזהו ששם קחו עמכם דברים
דעיקר המשונה הוא הקירוב אליו ית' ועיקר
הקירבה הוא ע"י דבור תורה ותפילה שע"י שאומר

דבור
וע"ז
ולזה
הזכרה
לתורה
כמטר
תחתוכ
הוא כ
שונה
הכל וי
וע"ז

זכור

משיח
שנה ש

וינקה

ציו

הלא

באולריו
לעיל וי
שיתן
יתגלה
באולר
כאן נ

הרנינו

הקב"ה

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

מסורת
השנים

עב א סור א"ח ט"י כ"ה:
עב ג מ"י ט"ז מט"ל
מגילה בלכתיב סג
עשירי ד' טו"ט א"ח ט"ו
תל ט"ף טו :

עדה ג טו"ט ט"ז ט"ח
הלא ט"ף ד :

עדה ד מ"י ט"ז מט"ל
ט"ח ט"ז י"ז ט"ח ט"ט
בלכתיב סג עשירי כ"ט
טו"ט ט"ז ט"ח ט"ט
ט"ף ג ד :

עו ה ו טו"ט א"ח ט"ו
הלא ט"ף ג :

[מנחה דף מג:]

[ט"ז עמוד:]

רבינו הנאל

יבטו כס אהיו ג' ו'
היינו דאמר איש
תעלה בוכנה מיד ליה
אלו כולן שפוטות הן
עשרת בני תמן צריך
למסורנו בנשימה
אחת הקריאה את המגילה
ט"ז בלתי כי הדרי
נפקי נשמתיהו' ה'
דיוחא צריך לסיחוריה
הכילוי בחד קופא
אויקפו: כל השירות
בכתבות אריח על בני
לבינה ולבינה ע"ג אריח
אבל עשרת בני תמן
וטלו כנען נכתבו
אריח ע"ג אריח ולבינה
ע"ג לבינה. ט"ז א"ח
ר' אבתי כרי שלא תהא
תקופה כספלות של
דשנים דברי הצומת
ועיקרם. וסאמר אסתר
קיים דברי תפוס
אמר רב יוסף גדול
נ"ח יתור מנהגות
נשיות ספר ד' כ'
דמיקרא קא חשיב
ליה בתר ארבעה ובסת
חשיב ליה בתר חמשה
שנאמר אסתר באו עם
זרובבל ישוע נחמיה
וגו'. ובסוף כתיב
הבאים עם זרובבל
ישוע נחמיה עזריה
רעמיה נחמיה מרדכי
בלשן. לפה נקרא שמו
בלשן ישוע ע"לשונות.
רבינו לרוב אחיו מלמד
שפירשו סגט כקצת
סגהדרין: דברי שלום
ואמר מלמד שצריכה
שפוטות כאמיתה של
תורה. (*אסתר משפחה
דבר גדול ת"ת מבנין
בדפ"ק. ש"פ' שתי
ברוך בן נריה קיים לא
הגיוצ עזרא ועלה.
ועוד אבר ספסו גדול
ת"ת סגבור אב ואם.
הכל השנים שריה
יעקב בבית עבר ולמד
תורה לא ענש
עליהן. מא הגי
סלי אסר ר' יוחנן
(*אולייל אסתר כט שולל
כך מתיח נחמיה דרב

יבטל זו. גרסו' ולא גרסו' זרעו: כמה נאראין היו לו לבנימין. לא
גרסינן שכן דרך המקרא לכתוב נאראין לשון רבים על חלקת נאראין
(בראשית כז) בכה על נאראין: שיגר לו י"ן. לפי שדעת זקנים עתה
הימנו זה הדבר הנוצח לו מן הכל: תעלה. שועל: בעידינה. אס
תראה שנתנו מללחת: תעלה. קרי'
ליה יוסף לפני אחיו מאי ביצרותיה
מאחווה: אורה זו תורה. שגור
עליהן המן שלא יעסקו בתורה: וזה
יוס מוב. קיימו עליהם ימים טובים:
זו מילה. ועל כל אלה גזר:
אמרתי. זו מילה שניתנה במאמר
ולא בדבור ויאמר ה' אל אברהם
ואסתר אח בריתי תשמור (בראשית יז)
ומלכו *שדור שמה עליה שנאמר
למנח על השמינית (הה"ס ו)
כשהיה צבית המרחק וראה עלמו
בלא תורה ובלא מלות כיון (*שכחתי)
במילה שמה*: עשרת בני המן
ועשרת. הוכרת שמתן ויבינה
הסמוכה אחריהן כלומר (ג) נשמתן
נפלו כלחד: וקופא. פורק"ח בלעז
*כד אחד זה למטה מזה: אריח
הוא הכתב: לבינה. הוא חלק
הוא כפלים מן הכתב והאריח
תלי לבינה: שלא תהא להם תקומה.
שלא יחא להם מקום להרחיב לעדיו
התורה: מלמד שגא מלאך ט'
שקרי החמול לדבר בלשון כעס וסופו
אמר מה שלחתיך: הני גרסינן אמר
רב נחמן יאמר כפה מה סנכתב
בספרים. ולא גרסינן אמרה לו
והני פירושה סדר המקראות כך
הוא וקובל. והיהודים אח אסר
תחלו לעשות כי המן בן המדחא

[מנחה דף מג:]
[ט"ז עמוד:]

האגני וגו' ובטוה לפני המלך אחר עם הכהן וגו' ומרדכי כתב
אלוים שיעשו פירס כי המן ביקש לאכרס ומה שנאלח אסתר לפני
המלך [להחתיק לו] כל זה יאמר שנה בשנה: עם הספר. שמהא
מגילה כחובה לפניהם בשעת קריאה: כאמיתה של תורה. *כספר
הורה אור תורה עלמו שרטוט הלכה למשה

יבשל בו דאמר רבא בר מחסיא אמר רב
רמא בר גוריא אמר רב *בישביל משקל שני
סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר
אחיו נתנגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים
אמר רבי בנימין בר יפת רמו רמו לו שעתידי
בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה
לבושי מלכות שנאמר ומרדכי יצא בלבוש
מלכות חכלת וגו' ויפול על צווארי בנימין
אחיו כמה צוארין הווי ליה לבנימין אמר רבי
אלעזר בבה על שני מקדשים שעתידין להיות
בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב ובנימין
בבה על צוואריו בבה על משכן שילה
שעתידי להיות בחלקו של יוסף ועתידי ליחרב
והנה ענייכם רואות ועיני אחי בנימין אמר
רבי אלעזר אמר להם כשם שאין בלבי
על בנימין אחי שלא היה במכירתו כך אין
בלבי עליכם כי פי המדבר אליכם כפי כן
לבי *ולאבו שליח כואת עשרה חבורים
נושאים מטוב מצרים מאי מטוב מצרים
אמר ר' בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר
שלא לו י"ן [ישן] שרעת זקנים נוחה
הימנו *ויולבו גם אחיו ויפלו לפניו אמר
רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר היינו
דאמרי אינשיתעלא בעידינה סגיד ליה תעלא
מאי ביצרותיה מאחווה אלא אי איתמר הכי
איתמר *וישתחו ישראל על ראש המטה

אמר רבי בנימין בר יפת אמר

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי

שנ"י: ט"ז

וגמתי כסא

עזרא ומטבי

לחנה ד'

אחיה ונכסף

כבשמו מנין

שני לחנה

שנבנה בבית

סאמר מלא

כ"ד שנה פין

מנין לחשן

למנין שני ימי

טרטאחשורוס

ו' שנים של

דריוס האחרון

ג' שנים

דריוס האחרון

למנין

השנים

גמ' ששון ו'

מינה: ע"ן

שנת דף קל

פ"א נכשי

ד"ה שש:

רש"י ד"ה

למתיבה כס"ה

ע"י

מנחת דף נב

ע"י תרי"ה א'

מירון:

ט"ז

ט"ז

אסתר ח

זכ"ל ו

דברים טו

הכלים ק"ט

דברים כ"ה

כריתות ו'

[פסוק ו']

חולין פ"א.

מנחת לבי

*ע"י נב"ט.

נב"ט רב"ט ט"ז

[פ"י חו"ס]

נ"טין ו' ד"ס

א"י וח"ס

סוטה ז': ד"ה

כתבה וח"ס

מנחת לבי

ד"ה א'

ט"ז

ט"ז

ט"ז

ט"ז

ט"ז

ט"ז

ט"ז

היה קנאה עליו, ויתעשרו ישראל בימיו מאד ויצו שלא ישאו יהודים בגדי משי ותכסיסי מלכות ושלא ירכבו על סוסים בעיר כדי שלא תתרבה עליהם הקנאה. ויהי בלכתו על ישמעאלים למלחמה ויכירוהו המורים וימיתוהו בחצים, והניח שני בנים אחד (גדליהו) [גדליהו] ויהי איש חולני שחורי ויחכם בכל החכמות ויהי רופא למלך קסטלייא, ויקראהו מלך פורטגאל להיות לו לרופא עם ארוחה גדולה, והפליג להטיב אל הישיבות, ושם בנו השני היה ר' יוסף אבן יחייא, חכם גדול (שלשלת הקבלה דף ג"ה א):

ר' דוד קמחי בר' יוסף, נקרא הרד"ק, מגליל פרובניציה בנרבונה, היה שנת תתק"ץ והארץ ימים עד שראה הרמב"ן כנראה באגרות שנכתבו נגד המורה. וחבר חבורים ופירושים על תנ"ך ושרשים, ומכלול. (שלשלת הקבלה דף נ"ד א) וספר עט סופר, פירוש על התורה (כתב יד). רבינו משה קמחי אחיו חבר ספר מהלך שבילי הדעת (שלשלת הקבלה דף נ"ד ב), וספר תענוג הנפש (מוטר), וספר פתח דברי (דקדוק), שכל טוב (דקדוק), וספר תחבושת (דקדוק). ר' יוסף בר' יצחק קמחי אביהם לא היה חכם כבניו, חבר ספר האמונה והזכרון, (שלשלת הקבלה דף נ"ד א), וספר שקל הקודש, ונקרא מבחר הפנינים, חרוזים ושיירים. ספר הרבית, ספר הגלוי, מהאמונה, מובא בשרשים. מלחמות ה' או מלחמת מצוה. או נצחון. כתב השלשלת הקבלה דף נ' ע"ב "רבינו יעקב מאורליינש, חכם מופלג, ונהרג שנת תתק"נ, ונקרא בתוספות רבינו תם כמו שקוראים לרבינו יעקב בן בתו דרש"י,

ולא יש סימן לדעת מי הוא דרש"י או דאורליינש. ובסמ"ק בדיני גיטין, ר' יצחק מאורליינש המכונה בכור שור. ובהגהות רמב"ם הלכות שבת, שהתיר לנכרי לתקן אש בשבת דהכל חולים אצל האש, (ובדף קי"א כתב תתק"כ). בהיות וקרדו מלך חדש בעיר לונדרש שבאינגלטירה נהרג בקידוש ה' רבינו יעקב מאורליינש ויהודים רבים עמו נהרגו, וכשמוע המלך עשה נקמה גדולה ברוצחיו. ובעיר בראשה בצרפת נשרפו שמונים יהודים בקדוש ה', חכמים גדולים ועשירים, ובשבת הגדול נשרפו על קדוש ה' בגלילות אשכנז מאתים נפשות ורבים נשרפו מאליהם, וכביזה שלחו ידם:

ד' אלפים תתקנ"א

בשנת ד' אלפים תתקנ"א היה קדרות גדול לחמה, והיו באשכנז רעמים ברקים מטר ואש מתלקחת, ונפלו אבנים גדולות מן השמים כביצת תרנגולת וימותו עם רב, ובעץ השדה השחית. גם שרפות רבות בשנה זו, ורבים ראו עורכים פורחים באויר הרקיע וגחלים בוערות בפיהם (צמח דוד ח"ב):

ד' אלפים תתקנ"ב

הרמב"ן הוא הרב ר' משה בר נחמן גירונדי (ובשלשלת הקבלה מעיר מרונה שבספרד) ספרדי, ציץ נזר הקודש פרח בשנת תתקנ"ד (צמח דוד). והיה חכם מופלג וחבר חבורים רבים, והם פירוש התורה ועל כמה מסכתות, וספר תורת האדם, וספר הזכות, ושלחן ארבע, וספר הבטחון על הקבלה ומביאו החייט פי"ד, וספר המלחמות, שבו הציל הרי"ף

מהשגות ר' זרחיה בעל המאור, ועשה השגות על מנין מצות של הרמב"ם, אגרת החמדה קבלה (כתב יד), אגרת להתנצלות ספר המורה שהחרימו חכמי צרפת למי שילמד בו, אגרת הקודש איך יתנהגו איש דאשה להוליד בנים כשרים, אוצר חיים הובא בס"י, ספר הגאולה קבלה (כתב יד), דרש לפני מלך קשטיליא על מעלת התורה, דפוס פראג שני, ספר החלומות פירוש על ספר יצירה, ערך גן אלהים הובא בס"י, חדושי בעין יעקב, ספר הקץ מענין משיח, מובא במאור עינים, וש"ת, שושן סודות קבלה, שעו הגמול, חרושים על קדושין. ובכל ארץ קסטיליא לסיבת הגירושין וטלטולים כמעט נשתכחו התוספות והיו לומדין חרושי. ובתשובות ר' שמעון בר צמח סי' ר', שרמב"ן היה מבני בניו של ר' יצחק בר' ראובן אלברצלוני (ע"ל ד' אלפים תתט"ו), וראיתי בקונטרס שר' יאשיהו הבבלי היה רבו, וחכמת הקבלה למד מהרב ר' אליעזר מגרמיוז בעל הרוקח. ואומר ספר יוחסין (כדורות האחרונים) שרבו בחכמת הקבלה היה ר' עזרא שנפטר שנת ד' אלפים תתצ"מ (צ"ל תתקצ"ח) ושהרמב"ן האריך ימים בירושלים ונפטר שנת כ' לאלף החמישי, (וכ"ה ביוחסין שם, וט"ס הוא וצ"ל לאלף הששי, אך מצאתי בפירושו סוף התורה שהיה מקונן על ירושלים ה' אלפים כ"ז, ובצמח דוד כתב ציץ נזר הקודש פרח שנת תתקנ"ד. ועוד שם, תתק"ע התחיל לחבר ספריו, וראיתי בקונטרס ישן שנפטר תתק"ס (שלשלת הקבלה):

ואופן למודו בחכמת הקבלה היה שלהיותו רופא מובהק ופילוסוף

כמעט שלא אהב זאת החכמה, עד שבא אליו זקן חכם גדול בקבלה ובראותו שהרמב"ן היה כל כך אוהב הלימוד וחכם גדול השתדל ללמדו הקבלה, אבל הרמב"ן לא הטה אזנו בה. ויהי היום זה החכם הערים ללכת בקובה של זונות ויבוא החצרה ויתפשוהו, ודנוהו לשריפה בשבת קדש. ויודע הדבר להרמב"ן ולא רצה להליץ בעדו, והחכם התפוש שלח לקרוא הרמב"ן ביום השבת והוא ויתרעם עליו למה לא הליץ בעדו והרמב"ן הוכיחו על מעשה הזנות, והוא התנצל באמרו כי שקר הוא ושכוח בה' שיצילוהו ולכן יכין לו לאכול בסעודה שלישית. ויהי ביום שבת קודש הוציאו החכם בחכמת הקבלה בשוק לשרוף ויורקוהו על האש, אמנם החכם בקבלה מעשיית שהיה יודע החליף שהטילו חמור תחתיו והוא הלך לבית הרמב"ן אחר המנחה, וימצאהו מקדש על היין ויען אמן ויתמה הרמב"ן, ואז השיב החכם הלא ראית כח זאת החכמה, ואז נתלהב הרמב"ן ללמדה. והשכים והעריב עליה עד שיצא ראש החכמים בדורו על זאת החכמה, וראיתי מסוף פירוש התורה שסיים לחבורו כירושלים ה' אלפים כ"ח ט' אלול שאז חבר תפלה יפה דרך קינה על חורבן הבית, ויש אחוריו אגרת שכתב לבנו ר' נחמן וזה אינו כתוב בפירוש הנדפס אבל ראיתיהו בספר כתב יד, ושמעתי גם ראיתי בקונטרס שבהיות רמב"ן כברצלוני על חוף הים עם תלמידיו לראות האומנים שהיו מביאים ביס אניה חדשה שנעשה ביבשה והיה שם המלך בין הרואים ולא היו יכולין לגררה, ויאמר הרמב"ן כמתלהלה כי ברוח שפתיו יוליכה

ביס, ויוגד הדבר למלך והכריחו להביאה
 ביס כאשר התפאר, ובראות הרמב"ן שאין
 לו מקום לברוח ושיצטרך ללמד למלך
 אופן ההשבעה או שיעליל עליו כמכשף,
 צוה והכין לו ספינה קטנה ביס עם מלח
 והוא נכנס בה ואח"כ השביע הספינה ותבא
 אליו ביס ותכף כתב בפתק שם קפיצת
 הדרך וישימהו בקצה אחת מספינתו הקטנה
 וירדם המלח ותלך הספינה בשעה קטנה
 למרחוק מאד, וכשהגיע למחוז חפצו הקיץ
 המלח ויאמר לו לך לך לארצך ויתמה מאד
 המלח וירא והבין היותו רחוק מאד
 מברצלוני, ויאמר איך אלך עם ספינה קטנה
 כזאת ביס הגדול הזה כי יראתי משאון גלי,
 וירחם עליו הרב ונתן לו פתק כתוב בו שם
 קדוש ויאמר לו שים פתק זה בשולי
 ספינתך ולך לדרכך ואל תפחד, אמנם זכור
 לקחת הפתק מן המקום כשתתקרב אל
 העיר ותשליכהו ביס, וילך לו האיש וישכב
 וירדם, והספינה הגיעה מאליה לחוף
 ברצלוני ותלך עד שער העיר ותכנס גם כן
 ביבשה, ותהום כל העיר אחריה ולצעקתם
 הקיץ הספן ויקם ויקח הפתק וישרפהו
 ותנח הספינה בחצי העיר ושם עשו בני
 העיר מגדל אחד לזכרון עד היום. וקבלתי
 שהיה לרמב"ן תלמיד אחד, ר' אבנר היה
 שמו, ונעשה מומר ומזלו גרם שעלה
 במעלה ויהי נורא בכל הארץ. אחרי הימים
 ביום כפור שלח והביא לפניו את הרמב"ן
 רבו וכפניו הרג בעצמו חזיר אחד וינתחהו
 ויבשלהו ויאכלהו ואחר אכלו שאל אל
 הרב על כמה כריתות עבר והשיב הרב
 שהיו ארבע והוא אמר שהיו חמש, והיה
 רוצה לחלוק עם רבו והרב נתן עיניו בו
 דרך כעס ויאלם האיש, כי עדיין נשאר עליו

מעט יראה מאת רבו. ולבסוף שאל הרב מי
 הביאו אל ההמרה והשיב כי בפעם אחת
 שמע שדרש בפרשת האזינו שבפרשה
 ההיא כלולים כל המצות וכל הדברים
 שבעולם ולהיות אצלו זה מן הנמנע נהפך
 לאיש אחר, ויען הרב ואמר עדיין אני אומר
 זה ושאל מה שתרצה, ויתמה האיש מאד
 ויאמר לו אם כן הוא הראני נא אם תמצא
 שמי כתוב שם, ויאמר הרמב"ן כן דברת
 מידי תבקשנו, ותכף הלך לו בקרן זוית
 ויתפלל, ויבא בפיו פסוק אמרתי אפאיהם
 אשביחה מאנוש זכרם כי אות שלישי של
 כל תיבה יש שם האיש שהיה ר' אבנר,
 וכששמע הדבר הזה נפלו פניו וישאל לרבו
 אם יש תרופה למכתו, ויאמר הרב אתה
 שמעת דברי הפסוק, וילך הרב לדרכו,
 ותכף לקח האיש ספינה בלי מלח ומשוט
 ויכנס בה וילך באשר הוליכו הרוח ולא
 נודע ממנו מאומה (ועיין עמק המלך שער
 ראשון פ"ד). וראיתי בקונטרס ישן כי
 הרמב"ן היתה דירתו קבוע בעיר פרפצינן
 בגליל קלוניא ובזקנתו בחר ללכת אל ארץ
 ישראל למות שם והיו תלמידיו מלווין
 אותו ובקשו ממנו שיניח אות וסימן שידעו
 יום פטירתו, ויאמר להם בזאת תדעון כי
 ביום פטירתי תבקע מצבת הורתי הנקברת
 בעיר הזאת בחצי ארונה ובתוך הבקע תראו
 כדמות מגורה מצויירת, וילך הרב אל ארץ
 הצבי. ויהי אחר שלש שנים לנסיעתו מצא
 תלמיד אחד המצבה נבקעת והמגורה
 מצויירת בה, ונתפשט הדבר לכל בני
 הגליל ויתאבלו עליו ונשמע אח"כ שנקבר
 הרב על דרך ביאת גאולים שהיה לעתיד
 לבוא ע"כ, (שלשלת הקבלה דף נ"ה ונ"ו).
 עיין בספר קב הישר, ובספר גלילות ארץ

ישראל, ר' משה ברכי נחמן מגרונדא נקבר
 בעיר עכו כרגלי ההר:
 ר' דוד הנגיד נכדו של הרמב"ם היה
 בדור רמב"ן, היה חכם גדול
 וחסידי, והיה מתפלל במערת קבורת הלל
 ושמאי ויצאו מים, ואז החרים למלשינים
 ובו כיום מתו חמש מאות מלשינים בארץ
 מצרים, ואחר שני חדשים נעקרו נשיהם
 ובניהם מהעולם. והיה לזה ר' דוד שני
 בנים, אחד ר' אברהם והשני ר' שלמה,
 שהיו בזמן הרשב"א, (יוחסין בדורות
 האחרונים). כתב שלשלת הקבלה דף מ"ו א',
 ראיתי קונטרס שחבר ר' אברהם הלוי
 בירושלים שנת ה' אלפים רע"ו, כי חכמי
 ברצלונה כתבו להרב הגדול רבינו דוד בן
 בנו של הרמב"ם (ע"ל ד' אלפים רמ"ה):
בשנה זו (הוא ד' אלפים תתקנ"ד) היה
 קיץ יבש ולא היה מטר קרוב
 לשנה תמימה ונבל כל עשב והנהרות
 חרבו (צמח דוד ח"ב):

ד' אלפים תתקנ"ז

בשנת ד' אלפים תתקנ"ו, כ"ח מנחם, היה
 שמד גדול במלכות ליאון, ואז
 הוציאו משם הכ"ד ספרי קודש שכתב
 אותם ר' הלל, ומשם היו מגיהין כל
 הספרים, ואני ראיתי חלק מהם שנמכרו
 באפריקי והיה תשע מאות שנה שנכתבו.
 ובזה הזמן היה ר' שלמה ממונפלייר אשר
 היה סיבה לשרפת המורה, והיה רבו של
 רבינו יונה, (יוחסין בדורות האחרונים):

ד' אלפים תתקנ"ז

בשנת ד' אלפים תתקנ"ז בעיר נושא
 באשכנז כל היהודים נשרפו

בקדוש ה', ועיין שלשלת הקבלה דף קי"א
 א' וקי"ב וקי"ג וקי"ד וקט"ו וקט"ז גזרות
 ושמות, ותמצא מהן לקמן מפוזרים באיזה
 זמן היה:

ד' אלפים תתקנ"ח

ראב"ד השני בעל ההשגות, ואינו
 הראב"ד בעל ספר הקבלה
 (הנ"ל תתקנ"א), רק הוא ר' אברהם
 בר דוד מפסקיירה, עשה חדשים
 לגמרות והשגות על הרמב"ם בחייו,
 וחבר ספר בעלי הנפש (כנראה במהרי"ק
 סקנ"ו). ורוח הקדש הופיע בבית מדרשו.
 יש אומרים שנפטר תתקנ"ח (צמח דוד
 כשם יוחסין דף נ"ג, ט"ס וצ"ל דף קל"ב),
 וע"ש כיוחסין שכתב שנפטר הראב"ד
 כפושקירש בערב שבת בחנוכה תתקנ"ט,
 (וכ"כ שלשלת הקבלה דף נ"ג א'). ועשה
 השגות על רבינו זרחיה הלוי ועל האלפסי
 והרמב"ם (ע"ל תתקנ"ז). וכשנפטר עשו
 כהנים קברו. וראב"ד זה היה חתנו
 ותלמידו של רבינו אברהם ב"ך יצחק
 מנפלייר (הנזכר לעיל תת"ל). ונראה בספר
 האמונות שהיה חכם בחכמת הקבלה,
 וכן תראה במגדול עזו הלכות תפילין
 פרק ג', וחבר גם כן חבור גדול על
 דינים, כנראה במגדול עזו הלכות סוכה
 והלכות גירושין פרק א', ונראה בהלכות
 כלים פרק ב' בהגהות שעשה פירוש
 לתורת כהנים, (עיין תשובות חות יאיר
 סק"ח, ראב"ד בעל פירוש תורת כהנים
 אינו הראב"ד בעל ההשגות, כי שלשה
 ראב"ד היו בדור ההוא). ובמכלל יופי שער
 א' פרק א', שמעתי שאליהו הנביא נראה
 לראב"ד, וכן ראיתי בהגהתו על שלשה

עִם־חַמַּת זַחְלִי עֶפְרַיִם כִּי מִחוּץ תִּשְׁכַּל־
חֶרֶב וּמַחְדָּרִים אֵימָה גַם־בַּחֹר גַּם־
בַּתּוֹלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שִׁיבָה: לִי אָמַרְתִּי

עם חמת תניניא דחלון בעפרא: כה מקרא תתכל חרבא ומתניניא חרנת מותא אף עלמיהון אף עלמיהון ינקיהון עם איש סביהון: כו אמרתי לי אמת

לקט בהיר

חיבת ולחומי מושך אחר עמו שהם מלוחמים מן שד ששמו רשף גם מלוחמים מכריחה שד ששמו מרירי, אבל בגמ' שאותו שד שיש לו שליטה קודם להרים קטב מרירי שמו, ומציאו רש"י בברכות ה' והפסך שקבל שמו קטב מחמת שקוטב וזורה, ובדפוס הראשון הם צ' לשונות, וז"ל וקטב מרירי מוסב על לחומי רשף ולחומי קטב מרירי שד ששמו קטב מרירי, דבר אחר קטב הוא לשון כריחה כמו אהי קטנך שאלו וכריחה שד ששמו מרירי עכ"ל: קט) פיורשו אני מכריחך לרדת שאלוה (מצודת): קי) ולא לה רבינו לפרש וכן בהמות וכן חיות שהחיה בכלל בהמה, ובפרט הכלב שהוא בהמה וגושך ומימת, משום דכתיב אשלח צם שפירושו כתרנומו אגרה, והחיות או כלב רע אינם זריכים גירוי והספה שבטבעם להזיק, עוד יש ראה מאומרו "עם" חמת וזחלי עפר שפירושו שחידוש יהיה והבהמות זיקו כמו נחשים וזחלי עפר (ד"ד): קיא) נקרא זחילה: קיב) בא לתוך אות המ"ם של חיבת מחוץ גם מחיבת מחדדים, שכן הסתם היל"ל בחוץ משכל חרב ובחדרים אימה, אבל פיורשו מחוץ לעיר יבא חרב גייסות ומחדרי לבו יבא אימה: קיג) ר"ל חיבת משכל מושך אחר עמו מחוץ משכל חרב ומחדרים משכל אימה: קיד) לא די לרבינו דרך הראשון שדוחק לומר פ"י חדרים חדרי לבו, לזה הביא דרך זה שפ"י חדרים חדרי בית, והוא ג"כ על אופן היל"ל שיהיו משולבים מב' לדדין מחוץ יבא חרב וישכיל ומן הבית יבא הדבר וישכיל, גם אפשר לומר חרב משכל את הגברים הלוחמים והדבר משכל בחור ובחולה ואיש צובה: קטו) ויהיה לפי"ו פ"י המ"ם מפני חוץ ומפני חדרים, והביא גם דרך זה שלפי דרכים הקודמים עדיין יוקשה מה יהיה חסר בלא זה שלא יאמר שהחרב יבא מבחוץ והדבר מבפנים, ובפרט שידענו שהחרב בא מחוץ והפחד בא מחדרי הלב, אבל דרך הג' זה לבדו ודאי שאינו די שגראה רחוק מפשוטו, וחון מה מה זה מדה כנגד מדה שהחרב בא מן הגגלות והאימה מפני הנסמרות (מ"ל): קטז) מלשון סכך רלוף ברפח אבנים, כי הדרך לעשות רפח אבנים בחדר נסתר (מצודת): קיז) לעיל בפסוק י"ט דכתיב ויאמר (ה') אסחירה וגו' לא אמר רבינו כלום, כי פשוט הוא שפירושו אחר שגראה כל מדרס יאמר לעצמו או בלבו, אבל כאן הקב"ה מדבר וכדי שלא תפרש אמרתי אמרתי, להם" ש"כ יוקשה היכן אמר, לזה פירש אמר בלבו: קיח) קודם מפרש רבינו רק את כינוי המ"ם, שרק המ"ם הוא כינוי ולא הה"א (ולא כמו שיבא לפי האונקלוס והספרי) ובה במקום חיבת אוחס, כמו אשיתם אשית אוחס, להשליכם להשליך אוחס, ולא במקום חיבת הם או עליהם או שלהם, ואח"כ מפרש פירוש המלה שלפי דעתו יש לפרשו מלשון פאה שפירושו הפקר, ועל זה מציא ראה שהביא (דרך רבינו לקרוא ספר נחמי עורא, והוא עורא ב') אומר שנתת לישראל ממלכות דהיינו ארצם ואת הממלכות בעצמן חלקת לפאה דהיינו עשיתם הפקר (ושם בנחמי) פירשו רש"י באופן אחר, והאל"ף שבראש המילה אינה שרשית, אלא כינוי הוא על מי שמדבר בעד עצמו כלומר אני הקב"ה, ויבא שם הפעולה על שם הנושא, על משקל און האזינו, כמו כן מן פאה נעשה

כריחה, כמו (הפס' י"ג י"ד) אהי קטנך שאלוה"י: וישן בהמת. מעשה הוב והבו הרחלים (ושכ"ז) וממיתין (ספרי): חמת זחלי עפר. ארס נחשים המהלכים על גחונם* על העפר (ספרי - אונק), כמים הזוחלים על הארץ, זחילה לשון מרולת המים על העפר, וכן כל מרולת דבר המשפסף על העפר והולך"א): (כה) מחוץ תשכל חרב. מחוץ לעיר"י) תשכלם חרב גייסות (ספרי): ומחדרים אימה. כשבורח וגמלט מן החרב חדרי לבו נוקפים* עליו מחמת אימה* והוא מת"י) והולך צה (ספ), דבר אחר ומחדרים אימה צבית חיה אימת דבר"י) כמה שנאמר (ירמ' ט' ב') כי עלה מות צחלוניו וכן חרגס אונקלוס, דבר אחר מחוץ תשכל חרב על מה שעשו צחולות"י) שנאמר (ספ' י"א י"ג) ומספר חולות ירושלים שמתם מצחנות לבושת (ספרי): ומחדרים אימה. על מה שעשו בחדרי חדרים, שנאמר (ירמ' י"ג י"ג) אשר זקני בית ישראל עושים (בחסך) איש בחדרי משכיתו"י) (פס"י): (כו) אמרתי אפאיהם. אמרתי בלבי"י) אפאה אותם"י), ויש לפרש אפאיהם אשיתם פאה להשליכם מעלי הפקר, ודוגמתו מליוו צעורא (נחמי ט' כ"ג) וחתן להם ממלכות ועממים ותחלקם לפאה, להפקר, וכן חזרו מנחם (פוש אף), ויש פותרים*

שינוי נוסחאות בנחום לבבו נקופים הוראה מפרשים

רצית בהון הימנו: כה אנון אקניאו קרמי בלא דחלא ארנינו קרמי בפלחן טעון ואנא אקנינון בלא עם בעמא טפשא ארנינו: כה ארי קדים תקוף באשא נפק מקרמי ברנו ושצי עד שאול ארעית ואסף ארעא ועלפתה ושצית עד קיפי טוריא: כה אסף עליהון בישין מכתשי אשצי בהון: כה נפחי קפן ואכלי עוף ובחישו רוחון בישין ושן חיות ברא אנרי בהון

כא הם קנאני בלא אל בעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אבעיסם: כה פיאש קדחה באפי ותיקד ערשאל תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי הרים: כה אספה עלימו רעות חצי אכלהבם: כה מוי רעב ולחמי רשף וקטב מרירי ושן בהמת אשלהבם

רש"י

לקט בהיר

(כא) קנאני. הכעירו חמת"י): בלא אל. בדבר שאינו אלוה"י: בלא עם. בצלומה שאין להם שם (כמו) שנאמר (ישעי' כ"ג י"ג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה"י, ובעשו הוא אומר (עובד ה' ב') צווי אלה מאלד (ספרי): בגוי נבל אבעיסם. אלו המוניס*, וכן הוא אומר (תהי' י"ד ה') אמר נבל בלבו אין אלהים (ספרי): (כב) קדחה. צערה: ותיקד. בהם עד היסוד"י): ותאכל ארץ ויבולה. ארצם ויבולה (ספרי): ותלהט. ירושלים המיוסדת על ההרים, שנאמר (תהי' ק"ה ב') ירושלים הרים סביב לה (ספ'): (כג) אספה עלימו רעות. אחיבר רעה על רעה (ספ'), לשון (ישעי' כ"ט ה') ספו שנה על שנה, ספות הרוח (כ"ט י"ח), עולותיכם ספופ"י על זחיתכם (ירמ' ז' כ"ה), דבר אחר אספה אכלה (ספרי), כמו (ברא' י"ג ע"ו) פן תספה: חצי אכלה במ. כל חצי אשלים בהם, וקללה זו לפי הפורענות לצרכה היא"י) חצי כלים והם אינם כלים (ספרי - סוטה ע"ג): (כד) מוי רעב. אונקלוס חרגס נפחי כפנ"י, ואין ל"כ עד מוכיח עליו, ומשמו של רבי משכ"ה דרשן מעילוש"ה שמעתי שעירי רעב (שדרך) אדם כחוש מגדל שער על צשרו (ב"ב ק"ה"ג): (מזי). (וכן) לשון ארמי שער מוחא, דהוב מוכפך צמחיו (מגילה י"ח): ולחמי רשף. השדים נלחמו בהם, שנאמר (איוב ה' ז') וצני רשף יגביחו עוף"י) והם שדים (ברכות ה'): וקטב מרירי. וכריתות"י) שד ששמו מרירי (פסחים ק"ה"ג): קטב.

וישובו הלא אין אמונה בהם (אדה"ח): ק) נחבא לעיל פסוק ט"ו: קא) הפך ממשמעותה הפשוט שהכעסוני בלא ע"ו, או באמרם שאין אלהים בנמצא חו"ש, אלא הכעסוני בע"ו שהוא לא אלוה, דוגמא שאני אקניאם בצלומה שהוא לא עם: קב) פירושו שלא היה נחשב לגוי (וביבמות פ"ג: אלו אנשי ברבריא ואנשי מרענאי שמהלכין ערומים בשוק) והקב"ה גדל אותו לרדות בהם את עולמו, וירמוז לב' הגלויות, כשדים צבית ראשון, עשו צבית שני (רמב"ן), וכן קנאוני בלא אל צבית ראשון כיעסוני בהגליהם צבית שני (ספורנו): קג) זה פ"י שאלו תחמית, והוסף חיבת בהם, שבלא זה לא ידענו מה ישורף, ונדלוי שהוא בהם שצפורענות ישראל מדבר, וכן "ארץ" תיקן ואמר ארצם, וכן ותלהט מוסדות הרים: קד) הנציא אומר עולותיכם אינם מרוצים לפני ואיני רוצה בהם אלא יותר טוב היה אם מוסיפו אוחס על שלמיכם שחאלו לכל הפחות הבשר, וכן כולם לשון חיבור והוספת דבר על דבר הם, וא"כ שורש המילה יסף ולפי משקל המילה היל"ל אוסיף, לזה מציא דרך הב' שהוא לשון כליון ושורש המילה ספה ועשה ממנו אספה על משקל גלה אגלה, ולפי דרך הב' יהיה פירושו שכל רעותי אכלה עליהם, וא"כ כפל הוא, דהיינו מה שאמר אח"כ חצי אכלה בהם, וזה דיווקו (מ"ל): קה) פ"י לפי הפורענות שלפניו ושל אמריו צרכה היא, שיש בה נחמה (במ"ח): קי) נפוח מרעב, שכן הטבע אחר כמה ימי רעב בטנו וכריסו צבין ונפוחין, אבל לא מצינו עוד במקרא שחיבת מוי יהיה פירושו צבה ונפוח: קיז) ומרגמו יוצ"ע וצני מוזקי צבובהא יטוסון פ"י המוזקין מנביהין לעוף בגובה השמים, ופ"י חיבת ולחומי שהם מלוחמים כלומר נלחם עמהם: קיח) זה פ"י חיבת קטב כדלקמן בדיבור הקמון, ויהיה

שינוי נוסחאות הנופרים י"ג י"ח

פֶּעַל כָּל־זֹאת: כֹּחַ כִּי־נֹוֹי אֶבֶד עֲצוֹת
הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה: חִמִּישׁ כֵּס לֹו
חֲכָמוֹ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יְבִינֹו לְאַחֲרֵיתָם:
ל אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלְפָּה וְשָׁנִים יִנְיָסוּ

מן קדם יי הות כל דא: כח ארי
עם מאברי עצה אנון ולית בהון
סוכלתנו: כס אלו חכמו אסתכלו
בדא סברו מא ידו כסופיהון:
ל אכרין ירדוף חד אלפא ותרין
יערקון קרבואא אקתן (ארי)

לקט בהיר

קבג זה פי' לו חכמו: קבד פי' בשלמא בתולה כשבאו
היסורין בהדרגה בקל לטעות שדרך הטבע הם, משא"כ
לנסוף, ופי' חכמה "זאת" שכתוב זאת הנחנך שלהם שיכרו
ואם היו חכמים ישכילו ויבינו אותה על אמתיה: קכה)
הקשה בש"ח בשם "יש מקשים" למה בשראל כמיב בפ'
בחקמי ורדפו מכס חמשה מאה ובגוים אחד אלף הלא מדה
טובה מרובה, ועגלם ממנו שקושיא זו הקשו החוס' סוטה
י"א עי"ש, גם יש למח קושיא זו ע"פ מה שכתב רבינו שם בפ' בחקמי והוא מן המ"כ ורדפו מכס מן החלשים שגכס ולא

רש"י

שלו: פן יאמרו ידנו רמה וגו': (כח) כ"י. אותו
(איוב): גוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה.
שאלו היו חכמים^{קכג} ישכילו זאת איכה ירדוף וגו':
(כט) יבינו לאחריתם. יתנו לב להבחין לסוף
פורענותם של ישראל^{קכד}: (ל) איכה ירדף אחר.
ממנו אלף מישראל^{קכה}:
י"א עי"ש, גם יש למח קושיא זו ע"פ מה שכתב רבינו שם בפ' בחקמי והוא מן המ"כ ורדפו מכס מן החלשים שגכס ולא

אור החיים

והוא אומרו ולא ה' פעל כל זאת^{קכג} פירוש כל
עוצמת והללחתם, והראיה שלא עשו ישראל דבר
רע מה שהם אינם עושים ויותר מהמה והם משלו
בהם ויאבדום, או ירצה שכל הפעולה הזאת שעשו
השחחה גדולה בישראל והשבתינו מאנוש זכרם
יאמרו שלא עשה כל זה ה' אלא בצירוף כח ורעון
ע"ז שהיא השליטתם עליהם:
כח. כי גוי אויב עלות^{קכד} פירוש שאין חשש
שהגוי יראה ויקח מוסר ויאמר ומה אלו
על שהכניסו מעט ראה מה עלתה בידם וכו' ויטיב
מעשיות^{קכה}, והוא אומרו כי גוי אויב עלות פירוש
אין בטבעו דבר זה ואבדו הוא מעלות כאלו, ואין
בהם תבונה להבין דבר מחוץ דבר כמו שאמרנו, לו

הוא אומרו ולא ה' פעל כל זאת^{קכג} פירוש כל
עוצמת והללחתם, והראיה שלא עשו ישראל דבר
רע מה שהם אינם עושים ויותר מהמה והם משלו
בהם ויאבדום, או ירצה שכל הפעולה הזאת שעשו
השחחה גדולה בישראל והשבתינו מאנוש זכרם
יאמרו שלא עשה כל זה ה' אלא בצירוף כח ורעון
ע"ז שהיא השליטתם עליהם:
כח. כי גוי אויב עלות^{קכד} פירוש שאין חשש
שהגוי יראה ויקח מוסר ויאמר ומה אלו
על שהכניסו מעט ראה מה עלתה בידם וכו' ויטיב
מעשיות^{קכה}, והוא אומרו כי גוי אויב עלות פירוש
אין בטבעו דבר זה ואבדו הוא מעלות כאלו, ואין
בהם תבונה להבין דבר מחוץ דבר כמו שאמרנו, לו

אור בהיר

קיא) ואם המדובר רק ממפלגת ישראל, למה אמר חיצת כל, היה לו לומר ולא ה' פעל זאת. קיב) אלא רק מקצתו עשה
ח"ש. קיג) פשעו, וכי למדו תורה להיות להם ענה וטובה להאמין בה'. קיד) פירוש מה שאנו יודעים שבהקב"ה עושה
דין ברשעים שמו ממגדל ומתקדש, אינו שייך בהם, שלא רק שנתעקמו ונתעקשו מדרך הטוב, אלא אין בהם ענין זה כל
עיקר. קיז) וחיבת זאת אינו שייך להלן על איכה ירדוף וגו', שהוא ענין בפני עצמו, כמו שביאר להלן, אלא שייך למעלה על
אחיבתו וגו', ובהו נשלם המאמר, שלא אוכל להשיבם ח"ו בשביל חילול השם בעבור שאין בהם תבונה להבין לאחריתם. קיח)
פירוש אחרית ענמת מכת קו"ח. קיט) פירוש הכתוב בניא ראה שאובד עלות המה ובשביל זה אי אפשר להכריחם ח"ו, שהלא גם
עמה שאינו משיבם אלא אייכסם שגוי אחד ירדוף אלף מישראל, ודבר זה הוא חוץ לדרך הטבע, ומודים בגוים שהוא כח אלוהי, כמו
שגמר אומר הכתוב כי לא כזרעו וגו', ואע"פ"כ לא לקחו מוסר. ק"א) ק"ל אין יהיה פורעניות מרובה מהבדקה, הלא נבדקה
כמיב חמשה מאה. ק"ב) מן החלשים שגכס.

קיא) ואם המדובר רק ממפלגת ישראל, למה אמר חיצת כל, היה לו לומר ולא ה' פעל זאת. קיב) אלא רק מקצתו עשה
ח"ש. קיג) פשעו, וכי למדו תורה להיות להם ענה וטובה להאמין בה'. קיד) פירוש מה שאנו יודעים שבהקב"ה עושה
דין ברשעים שמו ממגדל ומתקדש, אינו שייך בהם, שלא רק שנתעקמו ונתעקשו מדרך הטוב, אלא אין בהם ענין זה כל
עיקר. קיז) וחיבת זאת אינו שייך להלן על איכה ירדוף וגו', שהוא ענין בפני עצמו, כמו שביאר להלן, אלא שייך למעלה על
אחיבתו וגו', ובהו נשלם המאמר, שלא אוכל להשיבם ח"ו בשביל חילול השם בעבור שאין בהם תבונה להבין לאחריתם. קיח)
פירוש אחרית ענמת מכת קו"ח. קיט) פירוש הכתוב בניא ראה שאובד עלות המה ובשביל זה אי אפשר להכריחם ח"ו, שהלא גם
עמה שאינו משיבם אלא אייכסם שגוי אחד ירדוף אלף מישראל, ודבר זה הוא חוץ לדרך הטבע, ומודים בגוים שהוא כח אלוהי, כמו
שגמר אומר הכתוב כי לא כזרעו וגו', ואע"פ"כ לא לקחו מוסר. ק"א) ק"ל אין יהיה פורעניות מרובה מהבדקה, הלא נבדקה
כמיב חמשה מאה. ק"ב) מן החלשים שגכס.

אִפְּאִיהֶם אֲשַׁבְּתָהּ מֵאֲנוּשׁ זְכָרָם: עֲלִיהוֹן וְאֲשַׁצְנוּן אֲבִטְלָהּ סִבְנֵי
כֹּחַ לֹוֹלֵי כַּעַס אוֹיֵב אֲגוּר פְּנֵי־נִבְרוֹ
צָרִימוּ פְּנֵי־אֲמָרוֹ יִדְנֹו רְמָה וְלֹא יְהוּה

לפט בהיר
אפאה וכאלו אמר אפקירא אפקיר אוחס: קיש) ולפי"ז
הוא מלשון אף וכעס, ויהיה ג"כ משקל התיבה כדלעיל
באות הקודם שנגזר שם הפעולה מן הנושא כמו מן כעס
נעשה אכעוס, והה"א אינה מן השורש רק יהיה פי' הם
עליהם, אבל לא יתכן מפני ב' הקושיות שאם הוא משורש
„אף“ זריבים אנו את האל"ף לשורש וחסר אל"ף לבינו של
„אני“ והאל"ף שבאמצעו יתר הוא: קכ) ר"ל הגם שאין
אני מודה לאונקלוס בפשט התיבה ופירוש המלה אבל עליו
אין להקשות ולא על רבותיו כפפרי שהם יותר מדקדקים
לפרש הענין. (והוא העיקר) מלדקדק דקדוק, ולזה הוסיף
האונקלוס חיצת ואשליטון שאינה נכתוב לכאורה, אבל לפי
האמור נכון הוא שיהיה אומרו „יחול רוגזי עליהן“ פירוש
על חיצת „אף“, ואומרו ואשליטון יהיה פירוש על אי
הם: קכא) זה פי' חיצת לולי שהוא מורכב מב' חיצות לו לא (רד"ק), כלומר הייתי עושה זאת מה שנאמר בכתוב הקודם
אם לא שכעס אויב כעס, זה פירושו של אגור, כמו (משלי י' ה') אגור בקין בן משכיל, והוסיף לומר עליהם להשחית, שכל
זה אם אגור וכעס בחוץ עמון יהיה הפך המכוון כאן, כלומר לא רק כעס אחד יש בהם על ישראל להשחית אלא אגור וכעס
הרבה כעס, וכל זאת עדיין לא די לומר ידיו רמה, אלא אחר שיוציאו הכעסות מכת אל הפועל ויכלו להם אז יאמרו
(רא"ם), ודוקא משום שאגור ויש הרבה כעס על ישראל יאמרו בן שאלהיהם לקח נקמה בישראל בשביל כעסם, אבל בלא זה
למה יאמרו בן מה לאלהיהם אלא ישראל, אם בשביל שלא עבדו אותו כל העולם אינם עובדים אותו: קכב) יעשו אותו
נכרי, יתייחסו הנחנך לנכרי:

לפט בהיר
אפאה וכאלו אמר אפקירא אפקיר אוחס: קיש) ולפי"ז
הוא מלשון אף וכעס, ויהיה ג"כ משקל התיבה כדלעיל
באות הקודם שנגזר שם הפעולה מן הנושא כמו מן כעס
נעשה אכעוס, והה"א אינה מן השורש רק יהיה פי' הם
עליהם, אבל לא יתכן מפני ב' הקושיות שאם הוא משורש
„אף“ זריבים אנו את האל"ף לשורש וחסר אל"ף לבינו של
„אני“ והאל"ף שבאמצעו יתר הוא: קכ) ר"ל הגם שאין
אני מודה לאונקלוס בפשט התיבה ופירוש המלה אבל עליו
אין להקשות ולא על רבותיו כפפרי שהם יותר מדקדקים
לפרש הענין. (והוא העיקר) מלדקדק דקדוק, ולזה הוסיף
האונקלוס חיצת ואשליטון שאינה נכתוב לכאורה, אבל לפי
האמור נכון הוא שיהיה אומרו „יחול רוגזי עליהן“ פירוש
על חיצת „אף“, ואומרו ואשליטון יהיה פירוש על אי
הם: קכא) זה פי' חיצת לולי שהוא מורכב מב' חיצות לו לא (רד"ק), כלומר הייתי עושה זאת מה שנאמר בכתוב הקודם
אם לא שכעס אויב כעס, זה פירושו של אגור, כמו (משלי י' ה') אגור בקין בן משכיל, והוסיף לומר עליהם להשחית, שכל
זה אם אגור וכעס בחוץ עמון יהיה הפך המכוון כאן, כלומר לא רק כעס אחד יש בהם על ישראל להשחית אלא אגור וכעס
הרבה כעס, וכל זאת עדיין לא די לומר ידיו רמה, אלא אחר שיוציאו הכעסות מכת אל הפועל ויכלו להם אז יאמרו
(רא"ם), ודוקא משום שאגור ויש הרבה כעס על ישראל יאמרו בן שאלהיהם לקח נקמה בישראל בשביל כעסם, אבל בלא זה
למה יאמרו בן מה לאלהיהם אלא ישראל, אם בשביל שלא עבדו אותו כל העולם אינם עובדים אותו: קכב) יעשו אותו
נכרי, יתייחסו הנחנך לנכרי:

אור החיים

וכשוראו שהשבתי שם ישראל ח"ו ינכרו לרימו
פירוש יחשבו כי ישראל אמונתם נכריה ולא לדיק^{קכ}
ויתחזק דבר אמת לשקר ח"ו, ועוד חושש פן יאמרו
ידינו רמה^{קכג} פירוש מלבד שיכחישו אמונת ישראל
ודחם יוסיפו לחטוא לומר שאמונתם אמונה ראוייה,
והוא אומרו פן יאמרו ידינו רמה ועוצתם ושלוחם
לא מה' הוא אלא מעבודה זרה אשר הם עובדים,
אור בהיר

יעמדו בה. קד) והוא כעין פירוש האונקלוס, וחיבת אסמין נשאר בכת, ובהו סלקה קושיא רש"י ז"ל. קז) אם כפירוש רש"י
ז"ל שכעס אויב אגור על ישראל, הלא דבר זה מלת הקב"ה, שהוא משליח כעס אויב גם בשביל פשעם, וגם מה שייכות כעס אויב
לוינכרו, וכי בלא כעס לא ינכרו. קח) פירוש כעס ונכרו. קכ) פירוש לא יאמרו שבשביל הרע שעשו נאבדו, אלא אדרבה יתנו
שבשביל אמונה שנאמר בהם נשבתו, שהרי פשעם של הגוים אגור ויותר ממה שפשעו ישראל, ואף על פי כן נאבדו ישראל ח"ו ולא
הם. ק"א) ואם כפירוש רש"י ז"ל שינכרו ויאמרו הוא דבר אחד, למה אמר ב' פעמים פן.

קב

דברי

סוכות

יחזקאל

א' ל' ג' - ש' י' ו' י"א

דור ודור. וא"כ הול"ל ישר וצדיק הוא. ונראה כוונת רש"י ז"ל כך. צדיק מפי הבריות שהכל מצדיקים עליהם את דינו. וישר הוא ראוי להצדיקו. דאין משוא פנים בזה שמצדיקים עליהם את דינו. אך באמת כן הוא שהוא ראוי להצדיקו. ותיבת ישר אינו שבת בפני עצמו. רק מוסב על תיבת צדיק. מה שהוא צדיק מפי הבריות. ראוי הוא להצדיקו. ולא כמו שמתרעמין המדוכאין ביסורין ואומרים מה יפסיד הברית"ש שיעזרו להם ויוכלו לעבדו מתוך הרחבה ונחת ויגיע מזה כבוד שמים. כי באמת ישרים דרכי ה'. וכל אחד כפי בחינתו יוכל לתקן נשמתו. ואין להרהר אחריו. כי הוא ית' נוהג עולמו בחסד וברחמים וראוי להצדיקו. השי"ת ישפיע לנו כ"ט:

ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם (לב, כ). הנה הקב"ה אמר אסתירה פני מהם. וכשח"ו יש הסתרת פנים יוכלו לבא לידי כליה ח"ו. לכן הבטיח הקב"ה אראה מה אחריתם. שלא תהיה ח"ו הסתרת פנים גמור. רק לפנים. וזה אראה מה אחריתם. שבתוך הסתרת פנים אשגיח עליהם ולסוף איני מניחם:

שימו לבבכם לכל הדברים אשר אני מעיד בכם היום וגו' כי לא דבר

דברי יחזקאל החדש

שאל אביך ויגדך וקניך ויאמרו לך (ג, ז). יש לפרש הכוונה כשרוצה האדם לבוא אל הצדיק שיתפלל עבורו, ראוי לו להתפלל בעצמו תחילה אל השי"ת ועי"ז יזכה להושיע ע"י תפילת הצדיק. וזהו שאל אביך, שמקודם תשאל את אביך שבשמים, ויגדך (מלשון אגודה) שתקשר את עצמך בו ית"ש ואח"ז קניך ויאמרו לך.

(קובץ הבאר כרך ראשון ח"ב עמוד ע' - הועתק מכתם שלמה. אלול תש"ס בשם רבינו)

דברי

הושענא רבא

יחזקאל

קג

בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה משום דלא שלטא ביה עינא (סוכה ב, א). פרש"י ז"ל למען ידעו עשה סוכה ששיבתה ניכרת לך דכתיב כי בסוכות הושבתי צייתי לישב הכי דריש לי הוא ואע"ג דאין יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד מיהו דרשינן ליה לדרשה עכ"ד. ולכאורה קשה דבכל מקום הפשוט הוא ענין גופני והדרש הוא ענין רוחני יותר פנימי מהפשוט. וכאן הוא להיפך דפשוט הוא היקף ענני כבוד שהוא ענין רוחני והדרש ירמו לסוכה גשמי. וי"ל דרש"י ז"ל ירמו לנו בזה גודל כח הסוכה שסוכה הגשמי הוא ענין רוחני מאד:

דופן עקומה ד' אמות כשרה (סוכה ז, א). י"ל דרמוזו רז"ל בזה גם לשאר מצות. דאם ישראל עושה מצוה כהלכה מה טוב ומה נעים. ואם לפעמים ע"י הכרח אינו יכול לצאת כל הדעות להלכה. אם עכ"פ יש לו שורש בד' אמות של הלכה. ועשה עכ"פ כדעה א' מן הפוסקים הגדולים. יש לו ג"כ שורש בקדושה. אבל אם מעוקם יותר מן ד' אמות. אזי פסולה ואין לו שום שורש בהקדושה. ודיבר מזה הרכה:

אמר שצריך למעט בדבור של חול בסוכה ומרמוזו בפסוק (דברים ד, מב) ונס אל אחת מן הערים האל וחי את בצר

במדבר. ונ"ס הוא ר"ת ויעקב נסע סכותה. את בצר במדבר. שצריך למעט בדבור של חול בסוכה:

בליל א' של סוכות. שיבת מצות סוכה. שכל המצות הוא רק על איזה אבר מאבריו של אדם לכד. אבל מצות סוכה מקפת את האדם כלו:

להושענא רבא

קודם שהתחיל הושענא. אמר בשם חו"ז הק' הגאון מהר"מ ט"ב זלה"ה מאוהעל. מה דאי' בגמ' (סנהדרין צו, א) אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס. אין הכונה שתכלה הפרוטה מכיס שלא ישאר ח"ו פרוטה בכיס. אך מקובלני הפירוש שיצא מפי אליהו ז"ל היינו עד שתכלה הפרטיות מכיס הלב. היינו שלא יהיה מבקש על שום דבר שנוגע לעצמו רק על כבוד הבריות"ש שיתגדל ויתקדש לעיני כל ישראל. בפרט ביום הושענא רבה אין לנו לבקש על שום דבר. אפי' על מחילת עונות רק הושענא למענך אלקינו הושענא:

הושענא דלותי ולי יהושיע. אמר לשון המדרש פ' וישלח (פ' ע"ה) אמר לו הקב"ה דוד בני אפילו את מקימני כמה פעמים איני קם ואימתי אני קם לכשתראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים. ואמר בבכיה רבה ובצעקה רבש"ע אין לנו שם זכות לבקשך כי

וזה גם מרומז כאן בתורה, "וכתב לה ספר כריתות" הוא נגד הא', שהוא האישות דברים הכורתים בינו לבינה, "ושלחה מביתו" הוא נגד הב', "ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר", ונפטר הוא מחיובו והוא גט פטורין.
(אמונה והשגחה, והוגה גם מכתב-יד ליקוטי תורה מהגר"א)

כד.א. וכתב לה ספר כריתות.

בס' דברי אליהו הובא מס' זכרון בספר. והוא לר' יהושע העשיל סינגער, וילנא תר"ס, ולשונו שם: "שמעתי כמדומה לי, בשם הגר"א ז"ל."

איתא בתוס' (גיטין ב, א, ד"ה המביא גט): ומה שנוהגין לכתוב י"ב שורות בגט אומר ר"ת משום דגט בגימטריא י"ב. הטעם למה בחרו בגט שאין לו ביאור בשום מקום, יאמרו ח"ד או ז"ה, או י"ב שהם גם-כן מספר זה. יש לומר, משום שאין בלשון הקודש שום תיבה שתהיינה שתי אותיות אלו רצופות בתוכה, להראות כי נתפרד הזוג, כמו שנאמר וכתב לה ספר כריתות.³⁷

= כה.ג. ארבעים יכנו לא יוסיף.

גם המכה בנו מתוך כעסו עובר ב"לא יוסיף". ואף שנאמר "חוסד שבטו, שונא בנו", אבל בשעת כעסו אסור לו להכותו, כי אז אינו מכהו מתוך רצון של עשיית חסד עם בנו, רק משום כעסו, ועל מכה שכזו אין לו היתר וחובה, כי אם איסור יש בדבר.

(ס"ז זכרון למשה, במאמר הגר"מ טיקוצינסקי, מפי הגר"א אברהם גרודזינסקי. ועי' ביאור הגר"א למשלי יט, יח-יט)

³⁷ הראני הגר"ח קניבסקי שלי"מ א למש"כ בזה בספרו "מעמא דקרא" כאן, דגם את האותיות ג"ק ז"ס ז"ץ ס"ץ לא מצא סמוכים בפסוקים, וי"ל דגם הוא הראשון שאינו מסוך. וכתב עוד דלהנחת הטובא כאן, דהגר"א אמר הביאור אנב דברי התוס', אתי שפיר, דרק גס הוא בנימטריא י"ב. יצויין שכבר קדמו להגר"א בזה בקהלת יעקב לר"י אלנוי לשון חכמים אות קטג.

כה.טו. אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימיך על הארמה אשר ה' אלקיך נותן לך.

כשאדם עובר עבירה הוא נתעב לה', שנאמר "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה" (ויקרא יח, כט). ואילו אדם שאינו עושה עול, הוא אינו מתועב, אבל מכל-מקום אינו ממלא רצון הקב"ה בזה. והרוצה למלאות ולעשות רצון בוראו אינו אלא אם בא לתכלית השלמות. מי שאצלו "אבן שלמה", כלומר שמוכר תמיד עם "אבן שלמה", ואינו מוכר עם אבן שאינה שלמה, אפילו ביושר, היינו שינכה מן הדמים. שלפי היושר נראה שרשאי לעשות כן, וכשהוא אינו עושה כן, זהו רצונו של הקב"ה.

זהו שאמרו חז"ל "מנין שאין מוחקין במקום שגודשין ואין גודשין במקום שמוחקין, ת"ל איפה שלמה וצדק. ומנין שאם אומר הריני מוחק במקום שגודשין ולפחות לו מן הדמים וכו', שאין שומעין לו, ת"ל איפה שלמה וצדק יהיה לך"³⁸ (בי"ב פט, א). דהיינו שצדיק הוא מי שאינו עושה עול, ולכן דייקי ממלת "צדק" שאין מוחקין במקום שגודשין, ומ"איפה שלמה" דייק שלא יאמר הריני מוחק ואנכה לו מן הדמים, שאין בו עול, אך שאינו מוכר על איפה שלמה.
(ביאור הגר"א על משלי יא, א)

כה.טו. אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך וגו'.

שמעתי מפי הרה"ג הישיש וכו' מו"ה יצחק מרגליות אב"ד בשצוצין במדינת פולין, ששמע מפי מאור הגולה מהר"ח מוואלזין ז"ל, כי הגר"א ז"ל אמר שבספר משנה תורה מרומז בכל סדרה מה שיארע במאה שנים מאלף הששי, כסדר י' פרשיות נגד י' מאות (כי נצבים-וילך נחשבות לאחד כידוע). שאל לו מהר"ח, איה איפה אנו מרומזים בפרשת תצא, שהיא נגד המאה הששית שאנחנו עומדים כעת. והשיב לו כי שמו

³⁸ רבנו מבאר שם במשלי, שכך היא הגירסה הנכונה בגמרא.

פרשת כי תבא

כו.ה. וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אובד אבי וגו'.

"צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו וכו'" (הגדה ש"פ). פירוש, אף שאין אנו מרגישים בנסיים אשר הקב"ה עושה תמיד, אע"פ כן הוא עושה תמיד נפלאות גדולות לבדו. צא ולמד מלבן הארמי, כלומר, שבהשקפה ראשונה לא נראה הרעות אשר עשה לבן ליעקב, ולא ידוע לנו מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב, אע"פ כן מעיד עליו הכתוב "ארמי אובד אבי". על-כרחך שביקש לעקור את הכל, והקב"ה הוא שהפכו לטובה. כך תמיד הוא עושה נסיים עמנו, אף שאין אנו מרגישים. (ביאור הגר"א להגש"פ)

= כז.כג. ארור מכה רעהו בסתר.

גרסינן בפרקי דר"א, כל המלשין על חברו בסתר אין לו רפואה, שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית, וכתוב אחד אומר ארור מכה רעהו בסתר.

כמה גדולה חטאת האדם, מי שהולך ומלשין על ישראל וכו', וכתבו המקובלים שענשו בעבור זה, שיבוא בכלב נובח.

וכעין זה שמעתי בשם הגר"א זלה"ה, וכך היה המעשה. שהגר"א קיבל על עצמו ענין גלות, ונזדמן ששכר בדרך עגלה אצל עגלון אחד ישראל, והסוס בהליכתו בדרך נזדמן שסר מן הדרך, והלך על ערוגות ההולכות בצדו, והערוגות היו של עכו"ם. ונסתכל העכו"ם מרחוק, ורץ להעגלה להכות להגר"א היושב בתוכה. והיה ברצון הגר"א לענות לו, אני אינני פושע בזה, העגלון חייב בזה שלא שמר בהמתו כראוי, ונתחזק ולא ענה אותו דבר.

ואמר הגר"א אחר-כך, שאילו ענהו דבר זה, היה נכנס על-ידי זה בכלל מלשין. [כזי באמת גם העגלון ההוא פטור מן הדין, כידוע. ואף אם היה חייב, איננו חייב רק ממון עבור ההיזק, ולא הכאות, ונמצא שמגרה לעכו"ם על חברו ישראל במה

מרומז בתיבות "א-בן שלמה" - 'אליהו בן שלמה', ושם מהר"ח נעלם ממנו. (לא פורש אם הגר"א העלים ממהר"ח, או מהר"ח העלים מהשומעים, מפני רוב ענותנותו. ולפי"ז דעת לנבון נקל, כי הרעות רבות וצרות אשר השיגונו בעו"ה במאה השביעית הזאת מרומזים בקללות שבפרשת כי תבוא ודו"ק). (אמונה והשגחה)

עוד הוסיף רבנו לבאר: ומדוע מוסתר שמי בהזכרת האות 'א' בלבד. כי אותיות תיבת 'אלף' הן אותיות תיבת 'פלא', על שם דבר פלא ונעלם, וכמו כן תורת נסתרת ועלומה. [א"ה, וכידוע לכל, שתורת הגר"א נכתבה בקיצור נמרץ, בגילוי טפח וכיסוי טפחיים].

(בהקדמת ס' פאת השלחן, להגרי"י משקלוב, תלמיד רבנו"י)

³⁹ בס' דעת יואל מהגר"י קלופס (עמ' ה) מביא מהגר"ר שמואל מלצן, כי מעשה בראשית נחשב לספר אחד כנגד האלף הראשון, ומכאן ואילך חומש בראשית וכל הבאים אחריו כנגד כל אלף בעולם.

יש כנותן טעם לצטט עוד כזה מדברי הגר"י קלופס שם: "כולנו יודעים איך נגמרה המאה הקודמת המקבילה לפרשת כי-תבוא, פרשת החוכה, בשואה האיומה, והנה עכשיו אנחנו במאה של פרשת נצבים-וילך, פרשת התשובה, ועל כן רואים אנו ריבוי של בעלי תשובה". עוד העיר כזה הגר"ר אהרן קופלר, הובא בס' נועם שי"ח, מבנו הגר"ש, יכול אדם שירמו שמו בתיבות של שבת, כמו "אבן שלמה וצדק", ואפשר שירשם שמו בין אלופי עשיר, רחמנא ליצלן, כידו הדבר.

מפי הגר"ר אייזיק אוזבנד שלי"ס"א, ראש ישיבת מלו - קליבלנד (גו"נ להגר"א), שמענו, להוכיח איך רמזי הגר"א נכונים וישרים מכל צד, שכן גם שם אמו מרומז בפסוק. דהנה תיבות "וצדק יהיה לך" עולה בנימטריה כשמה "מריינא", ואם לפי הכתיב בלשון הקודש "מרינה", הרי זה כנגד "וצדק יהיה לך", ללא הו'. כמו כן שמועה הניעה לאונינו, כי שאלו להגר"א הן הלא שם אביו היה גם "זלמן" ולא רק "שלמה", והשיב שגם זה מרומז בפסוק. ופירשו כוונתו דאותיות "בן" מתיבת "אבן" ואותיות "למה" מ"שלמה", שאינן נדרשות לעצם שמו ושם אביו כמו האותיות א' וי', עולות בנימטריה כמנין "זלמן".

בס' שיחת חולין של ח"ח, להר"צ שלו, בחלק ההוספות פ"ג, מביא ששאלו להחת"ם היכן מרומז הרמב"ם בתורה, והשיב 'רבות מ'ופחי ב'ארץ מ'צרים (שמות יא, ט), ד"ת רמב"ם, שגר כארץ מצרים. ידועים גם דברי הרמב"ן לתלמידו אבנר, ששמו מרומז בפסוק "אמרתו אפאיהט אשבייתה מאנוש זכרם", שבפ' האינונו לב, כו. ואילו בשם רבי העשיל מקרקא הובא בס' מאמר מרדכי לר"ש רובינסקי, על ב"ק, שאמר כי שמו רמזו בפסוק "הנני עומד שם לפניך על הצור" (שמות יז, ו) ותיבות "על הצור" בנימטריה "קרקא".

וְיֹאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל-הַצֹּר: כִּי וְהָיָה בַעֲבֹר כַּבְּדִי וְשִׁמְתִיךָ בְּנִקְרַת הַצֹּר וְשִׁבְתִּי כְּפִי עֲלֶיךָ עַד-עֲבָרֶי: כִּי וְהִסְרֹתִי אֶת-כַּפֵּי וְרָאִיתָ אֶת-אֲחֵרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ: פ

לקט בהיר רש"י

מח) זה פי' חזית אחי לפי פשוטו, והוסיף רש"י לומר בהר אשר אני מדבר עמך ממיד, כי בלא זה פשוט שיש הרבה מקומות ראויים להחלף ואין לר"ך הכנה (ג"א), ומדווליא הכחוז דבר זה בלשון "אחי" ולא אמר הנה הכינוי מקום וכדומה, ודאי שגא לומר שיש לפתרו פשוט כפשוטו שהמקום אהו, כלומר המקום טפל לו הפך מהנדרשים שהמקום מסבנו וגדול ממנו והוא טפל לו, ולפי"ז יהיה מקום מקום השכינה (רא"ם): מט) צא לשמור שאין חזית כבודי כבוד שלי ותאמר כי צעזור כמו צעבור, כלומר בשביל שאהיה מוכוז אשמות את כפי עליך, אלא פירושו כמו כבודי ובעצמי, ורואה לזה שבפסוק פסוק כחזי עד עברי, ופי"ת של צעבור הוא שימוש על הזמן (רא"ם), עוד השמיענו רש"י שאין הפי' כשאעבור לגמרי מלפניך, שאלו אין טעם להסמיו, אלא פירושו לפניך (ג"א): ג) וכולן מלשון נקב וקדק הם, אבל ענינו כאן כריית האור פי' חפירה, שלפעמים נסדק האור עד שנעשה שם חפירה כמו צור (במ"ח): נא) צעבור שעלה למדריגה גבוה, כענין שאמרו חז"ל בפדר"א הוצא בילקוט כשעלה לקבל תורה נקפו לפגוע בו מה ילוד אשה בנינו, כפרט אחר פגם חטא העגל (במ"ח), ור"ל רבינו בזה שאין הפי' לשכך צעד משה שלא יראה, שאם אמר לו הקב"ה ופני לא יראו ודאי שלא הביט (ב"ב): גב) פי' אפילו אם נאמר דברה תורה כלשון בני אדם גם כן דרך כבוד הוא לומר שהגין במאמרו, שאדם גדול ומכוזד אין לר"ך להגין על עצמו או על אחרים בידו ממש, אלא דברי חכמים בנחת שמעו: גג) כן מרגמו אונקלוס ז"ל, ויפה מרגמו, הם ששינה לתרגם "כפי" זה מחיבת "כפי"

אור החיים

שהרי לא שלל אלא ללד היוותו חי, והגם שהלדיקים מסתכלים בצורו יחצרך אחר מותם לא ישיגו מה ששאל משה מלפני ה' אשרי ילוד אשה: כג. וראית' אה אחורי וגו'. הנה צאל עליון לא יתייחס אליו פנים ואחור, אלא

אור בהיר

כי חזית אדם יגיד הדגנה, ואפילו עוד לו שהוא חי, שהוא מדריגה יותר. רמב"ד פירוש הוא ב"ה חיוותם וקיומם, שעל ידי

כְּלִטּוּבִי עַל-פְּנֵיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנְתִּי אֶת-אֲשֶׁר אֲחִן וְרַחַמְתִּי אֶת-אֲשֶׁר אֶרְחַם: אִם וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרַאת אֶת-פְּנֵי כִי לֹא-יֵרְאֵנִי הָאָדָם

לקט בהיר רש"י

פיך שפטרנו וקראתי בשם ה' לפניך: מה) כי הלא הוא יתברך יחיד ומיוחד באחדות גמור ואין שום פירושו, עלמנותו, שמו, מדותיו, ומעשיו הכל נחלית היחוד, וכשם שעלמנותו חי וקיים בלי ראשית וכלי חלית כמו כן רחמיו לא כלים, משא"כ זכות אבות (ד"ד): מו) הולך להוסיף זאה, כי בלא זה אין לדברים פשוט ושמה, אחון את אשר אחון, דבר אחד ב' פעמים, וכלן אין לפרש כענין יהב חמתה לחימתן שאם יש בו חמה יהב ויוסף הקב"ה ליתן לו, שזה לא שייך ברחמים וחינה, שאם הוא מרחם לא שייך עוד לרחם יותר, אלא ודאי רצה להדגיש ולמעט, כי אמת הדבר שהנוני ורחמי לא כלים, זה דוקא למה שממנו יתברך, אבל מזד המקבלים ודאי שאינו נוהג בכל אדם, ואפילו באדם שנוהג בו ודאי שאינו בכל עם, ורש"י חולקס לבי מפני שלא רצה להאריך, אבל פשוט הוא שבין חגינה ובין רחמים אינם לא בכל אדם ולא בכל עם (רא"ם). וכנראה, זה מה שאמרו ז"ל בברכות (ו'). את אשר אחון אע"פ שאינו הגון וכו' ופירש"י את אשר יחמרו רחמי עליו "לשעה" ואע"פ שאינו כדאי עכ"ל: מז) פי' הנה כבר רחמתי לך שאראה לך כבודי כשאמרת לך אני אעביר כל טובי על פיך, אבל איני נוטן וכו':

אור החיים

שפירשתי בפסוק (י"ח) פנים אל פנים: וקראתי וגו' י"ט) פירוש אעביר מדותיו ואקראם כל אחת בשמה לפניך, ואולי"ם כי כל מדה תקרא בשמה וכולם יקראו בשם הוי"ה ב"ה ואין לך הודעה גדולה מזו שהכיר בשמיעת האוזן כל מדותיו יחצרך כל אחת תקרא באזונו, ואומרו וחנותי וגו' הודיעו כי אחותו שעה היא שעה רחמים וחינה לשאלו מאווי: כ. ויאמר לא חוכל וגו' י"א) פירוש לא שאני מונע הדבר ממך אלא ללד שאין כך

אור בהיר

רל"ט) ומה מוסיף בזה, הלא אינו דומה שמיעה לראיה. רמ"ב פירוש ואם כן למה אמר בשם ה'. רמב"ד הנה על פי שורת הדיבור היה לו לומר אני אעביר כל וגו' אבל פני לא אעביר לפניך. רמב"ב והיה לו לומר לא יראני אדם חי. רמב"ג וירשו חז"ל בשנת ל' מה שלא רצה הקב"ה לקחת נפש דוד אדונינו יוס' א' קודם זמנו, כדי שלא יחסר קדושת עבודתו שנעשה"ו. רמב"ד

ובאמת שמצינו שעיני חכמי ישראל יכלו לחזות לאחור, כגון בנס פורים דימדעו דהעובדה ש"בני ישראל" נהנו מסעודתו של אחשורוש, היא זו שהובילה אותם לגזרה של המן, ובאמת השתלשלות העניינים במעשה המגילה היתה במשך תשע שנים משנת שלש עד שנת שתיים עשרה למלך אחשורוש. ורק עיני הבדולח של חכמי ישראל יכלו לראות מהו הגורם להשתלשלות העניינים, ומרדכי ואסתר סדרו את מגילת אסתר ברוח קודשם.

הַרְבֵּי עַל יְהוָה מִיָּמֵינוּ בְּיַסְרָן וְנִחָא

ועוד אמר מו"ר שליט"א להקשות מדוע נקראת "שירת האזינו" הא בשירת האזינו מרומז כל קורות ישראל מיום ברוא אדם וכמה צרות שהיו בדברי ימי ישראל במשך כל השנים הללו? ואמר מו"ר לבאר דכמו בתזמורת כל כלי בפ"ע אינו נותן את היופי של הצלילים, ורק כאשר מנצחים על התזמורת וכולם מנגנים בניצוח, ישנו היופי, וה"ה גבי הנהגת הקב"ה בבריאה כשמסתכלים על כל הפרטים בפ"ע הדבר נראה כקובץ מקרים רעים. אמנם כשמסתכלים בהסתכלות כוללת על כל המאורעות איך כל דבר מוביל לתכליתו מוביל המראה הזה לומר שירה. וזוהי שירת האזינו, כשהכל במכלול אחד הוא שירה, עת"ד.

וכן אפשר לבאר מה דביקש איוב כשהיה בתוקף הצרות, שרוצה הוא להיות בטוב ובנעימים, ומבקש "מי יתנני כירחי קדם בהילו נרו עלי ראשי", ואמרו חז"ל אין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאלו שנמצא בבטן אמו וצופה מסוף העולם ועד סופו. ויש לשאול מה רואה התינוק מסוף העולם כמה רעים וכמה ימי חלדו של אדם וכמה צרות אופפות אותם? אלא התירוץ הוא לפי דברי מו"ר שליט"א דכשהסתכלות היא על כל דבר בפ"ע הדבר נראה רע, אמנם כשהסתכלות היא כוללת ומסתכלים על כל הבריאה איך שהכל מוביל לתכליתו, אומרים שירה. וזהו שרוצה איוב לחזות בטוב הזה שהוא הטוב האמיתי.

ובאמת שמובא משל בשם הח"ח על זה, דהאדם שואל מדוע הקב"ה מתנהג עם אדם זה כך ולמה נותן לזה עושר ולזה עוני, ולזה חולי ולזה בריאות, ואמר ע"ז הח"ח.

משל לאדם שבא לבית הכנסת ושואל את הגבאי מדוע אינך נותן את העליות לפי סדר, ומדוע אתה נותן לפלוני ואחריו לאלמוני מקצה הבית הכנסת, אמר לו הגבאי אתה הנך נמצא פה שבוע אחד, אבל אינך ידוע שלזה היה שבוע שעבר יום זכרון והיתה לו עליה, ולשני היתה בר מצוה וכו', כך האדם שהינו אורח לרגע בעולם אינו יודע הנהגת הקב"ה ומדוע כך הוא. ורק הקב"ה שהוא רואה את מכלול הדברים הוא היודע ועד, ונאמן הוא שמכלול דבריו במשפט.

התורה דמשה רבינו לא נפל בדרגתו, ונשאר באותה דרגה של פנים אל פנים דהיא נבואה באספקלריה המאירה.

וכן כתוב בפסוק "כאשר ידבר איש אל רעהו" דהיה מתנבא כשכל חושיו עמו, וכמוש"כ ברמב"ם הנ"ל וכ"כ בספורנו כאן דזהו ביאור כאשר ידבר אל רעהו. והביאור דנבואת משה היא תורה והיא נצח ואינה קשורה לישראל ודרגתו היא דרגה בפני עצמה.

וצ"ע דאיתא ברש"י דברים ב' י"ז וה"ל אבל משלוח המרגלים לא נאמר בפרשה זו וידבר אלא ויאמר, ללמדך שכל ל"ח שנה שהיו ישראל נזופים לא נתיחד עמו הדבור בלשון חבה, פנים אל פנים וישוב הדעת ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל ע"כ וצ"ע.

ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. (לג יא)

כתב בספורנו הא דכתבה התורה עכשיו על יהושע שהוא נער לא ימיש מתוך האהל. וה"ל למנוע שלא יכנס שם אדם מישראל, מפני שהיו כולם נזופים אז, והמקום היה מוכן להשראת שכינה, כענין אל תקרב הלום שנאמר למשה בהיותו אז בלתי מוכן במספיק למקום. וע"ל דמשה רבנו היה במדריגה בפ"ע ולא היה נזוף ככל העם. והשמיעה לנו התורה דגם יהושע בן נון שהיה דבוק במשה רבנו לא היה נזוף והיה באהל יחד עם משה רבינו.

ויאמר הראני נא את כבודך וכו' (לג יח)

ויאמר לא תוכל לראת את פני וכו', וראית את אחרי ופני לא יראו. שמעתי ממו"ר שליט"א שאמר בשם החת"ס לבאר פסוקים אלו, מהו "כבודך" שבקש משה מהקב"ה.

וביאר החת"ס שבקש משה לדעת את הנהגת הקב"ה בבריאה, מה הם דרכי הנהגתו עם בני אדם, ורצונו לדעת איך כל מקרה ומקרה מוביל את האדם אל תכליתו.

אמר לו הקב"ה דאין לו רשות לראות איך מובילה ההנהגה הזו אל תכליתה, דלפנים א"א לשום אדם לראות. אמנם "וראית את אחרי", דהיה למשה רבנו רשות לראות עד פה, איך הובילה ההנהגה של ה"ת את המקרים עד פה. וזהו אומרו "וראית את אחרי ופני לא יראו", עכת"ד.

ולדברינו מיושב דאין נפ"מ בזה, דבשביעית אין איסור רק על חריש וקציר וכמו שהקשה ברע"א, די"ל דיסוד הלימוד משביעית דיש על הזמן הנוסף קדושת שביעית וילפינן מזה לשבת, דיש על התוספת כל דיני שבת.

ועיין מש"כ לעיל [ל"א ג] לגבי תוספת שבת בשם מהר"ל דיסקין ותצרפנו לכאן, דבחקירה זו תלוי איך ללמוד פשט בתוס' כתובות מז. ע"ש. ועיין עוד בתורת זרעים שביעית פ"א מ"א מש"כ שם בענין זה כעין דברינו הכא. ועיין בספר הזכרון לר' משה פיינשטיין זצ"ל מש"כ מו"ר שליט"א בזה.

הפטרה

ויקחו את הפר אשר נתן להם ויעשו (מלכים א יח)

הנה איתא בחז"ל שאע"פ שאמר לו אליהו כשם שנתקדש שם שמים על ידו כך יתקדש שם שמים על ידך לא רצה פר הבעל ללכת והיו מוכרחים לקחתו. ואמר מו"ר שליט"א דרואים מכאן דלע"ז אפילו אם צריכים לא הולכים עד שמוכרחים ללכת.

איתא בחז"ל דאמר הפר שנבחר להקרבה לבעל, דאנו שנינו נולדנו לאותה אם, מדוע נבחר הפר האחד לה' ואני לע"ז. אמר לו אליהו כשם שנתקדש שם שמים על ידו כך יתקדש שם שמים על ידך.

והנה לא מבואר שהיה פה נס של "ויפתח ה'", ונראה דבאמת לא היה כאן דיבור של הפר, רק אליהו הבין מהפר שאינו רוצה ללכת מפני שאינו מקדש שם שמים, ולכן ענהו תשובה זו, דגם ממך יצא קידוש ה'.

אמנם צ"ב דלפר הרי ישנה עוד טענה והיא כדברי המסילת ישרים פ"א, עילוי גדול לבריות כולם להיות משמשי האדם השלם, והפר הראשון משמש לאלהיו והפר השני משמש לנביאי הבעל ועל זה אין לאלהיו תשובה. ויתכן דלכן לא רצה הפר ללכת והיו מוכרחים לקחתו. אבל עדיין צ"ב דעכ"פ יש לו טענה, ומה תשובה יש לתת לו.

והנראה לומר [הארכנו בזה בפר' בראשית] דיסוד הכתוב במס"י דעילוי גדול לבריות כולם שיהיו משמשי האדם השלם, דזו תכלית האדם השלם להרבות כבוד שמים בבריאה, אמנם תמיד אין היכי תמצוי לשאר הנבראים להרבות כבוד שמים ורק כשמסייעים הם לאדם השלם

וזהו מאי דכתיב "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו" כשכולם יחדיו רואים כמה צדקו משפטי ה'.

ה' ה' אל רחום וכו' (לד ו)

כתב בדעת זקנים מבעלי התוס' אני הוא בעל הרחמים קודם שיחטא ולאחר שיחטא וכו', וצ"ע מה צריך אדם רחמים קודם שיחטא, וי"ל מ"מ הוא צריך רחמים לפי שגלוי וידוע לפני הקב"ה שסופו לחטוא. עכ"ד. צ"ע הא כתיב "וישמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם", והיינו דאדם נידון לפי מה שהוא עכשיו וצ"ע. ועי"ל דגם כשאינו חוטא צריך האדם רחמים, ואכ"מ.

בחריש ובקציר תשבת (לד כא)

רש"י: יש מרבתינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית.

בגמ' ר"ה ט. מבואר דר"ע יליף תוספת שבת ויר"ט מתוספת שביעית, והקשה הרע"א בגליון הש"ס. וז"ל. הא מזה לא מצינן למילף רק דין תוספת לענין איסור מלאכה אבל לענין עינוי ביוהכ"פ מנלן וכו' וצ"ע.

וביותר קשה אפילו לענין מלאכה הא בשביעית אינו אסור מדאורייתא רק חרישה וקצירה אבל לא נטיעה, וכו' וא"כ ביה"כ ושב"מ מנ"ל תוספת בשארי מלאכות וצ"ע עכ"ד.

ונראה לומר דיש לחקור מהו דין תוספת האמור בכל מקום, אי נתחדשה קדושה על השנה השישית דהיינו שנה שישית קדושה וכן דנתחדשו דינים גם על יום השישי עוד קודם שבא יום השביעי. או דהזמן הנוסף הופך להיות חלק מהשנה השביעית וחלק מהשבת והיר"ט.

ואי נימא כצד ב' דהזמן הנוסף הופך להיות חלק מהשנה השביעית, א"כ י"ל דילפינן משביעית דגם על התוספת יש עליה דין שביעית ולכן בתוספת שבת נאמר בה איסור לכל המלאכות, אע"פ שהמלמד הוא שביעית. דילפינן משביעית דיש על התוספת כל דיני שביעית, וזה ילפינן גם לשבת דיש על התוספת כל דיני שבת.

אמנם הרע"א למד דזמן התוספת אינו הופך להיות חלק מהשביעית אלא דיש דינים מסוימים גם בשנה השישית, ולכן הקשה איך ילפינן דגם בשבת יש דינים של תוספת שבת.

תורת

כי תשא

משה

רג

ז' ז' ע"א) היינו
שראל, י"ל דלכן
הקב"ה שכינתו
קודם העגל לא
כיר את הבורא
ור צו כמו שהי
לא דעת ה', אך
קש משה לכבוד
, כדי שלא יהי
חרת לא יחטאו
י עליהם הדרך,
להתגיייר ולדבק
(ב).

ז' ז' ע"א) אמר
ז עכשיו שאתה
קב (ז' י"ז) כי
ז הכול להורישם
אם האדם לא
זה אך הקב"ה
ש הפי כי תאמר
בך איכה אוכל
הש"ת, אז אמר
קב"ה ה' שולח
ש"ת ה' רולה
לה, אבל כאשר
צוד הש"ת, אז
את כבודך, אמר
אותך אל פרעה
עכשיו שאתה
איני רולה שהי
: סופר ז"ל].

ימז"ם [בשמונה
ז' לו שום מדה
קוב, כ"א קלח
זקלרי המאורה
וקת, אלו דברי
נא את כבודך,
פקלרי לא תהי

מפסקת, והשיב לו הקב"ה לא יראני האדם כי אם גם
אפילו הקליפה הדקה לא תהי מפסקת א"כ אינו אדם כלל
והפרד נפשו והדבק במאור העליון כי לא נשאר שום חוץ
שהוא הגוף נרחיק לנשמה.

אני אעביר כל טובי על פניך. פי רמז"ם במורה כל סהרי
בראשית שנאמר בהם כי טוב. ואריך לבאר כי הוא זה
כל מעשי בראשית עם גבור מעל גבור האלילות ששה ימים
היודעים שנאמר בהם שבעה פעמים טוב ובאהרונה צפעם
השביעי נאמר טוב "מאוד" והוא ע"ד שער "נו"ן" שבצינה,
וע"ז אמר לפני לא יראו כי לא יראני האדם וחי, הנה ז'
טובה, אבל מאו"ד שהוא המות [צ"ר פי ה'], לא ראה כי
לא יראני וחי, ע"כ ז"פ טוב גמטרי קו"ט שנים שחי
מרע"ה ובשנת ק"כ הגיע למאו"ד אז מלאו ימיו ושנותיו.

וראית את אחורי. ברש"י הראה לו קשר של הפילין. ופני
לא יראו, כי הפילין על המות, להיות בכל יום ובכל
רגע כאלו רואה בעיניו יליחה מזרים ואהדות הש"ת קבלת
מלכות שמים כבר סיני, וקשר של הפילין מאחורי המות
ששם מקום הזכרון לאחר שנפרדו הנורות מלפני האדם
עדיין הם תקוקים באחורי המוח לזכרון, והיינו אפילו אם
אינם בכל רגע ורגע כאלו עומדים לפני ה' מי"מ זכר ה' לא
ימוש ממנו, ע"כ הקשר הוא בכלל ואתם הדבקים, אבל לא
כמו הטוטפות בעלמו, ולעומת זה הקב"ה מניח הפילין
(ברכות ו"ו ע"א) בטוטפות שלפניו [ומי כעמך ישראל גוי
אחד בארץ, ומשתבח קוב"ה שבשחיבו דישאל דכתיב] את
ה' האמת וה' האמירך, אהבת לדיקי ישראל וקדושיהם
הנחונים לטוטפות לפניו, ואפילו אוהם שאינם חשודים מי"מ
קשורים באחורי המוח בקשר לזכרון לפני ה' המיד, ואותו
הזכות של ישראל ודביקותם ראה משה, אבל זכות הלדיקים
עלמין בטוטפות עליהם כתיב עין לא ראתה אהז"ל [שם
ל"ד ע"ב] כל הנביאים לא נתנצחו אלא למשוא בזה לה"ה
אבל ה"ה עלמין עין לא ראתה אלקים זולתך, ע"כ לפני לא
יראו.

וראית את אחורי לפני לא יראו. י"ל על פי רמז, הנה
אנו רואין כמה דברים סיבות מסיבות שונות
הנעשים בארץ מתחת אשר אנו מתמיהים למה עשה הש"ת
ככה אבל לאחר רבות הזמן אנו רואים ומבינים למפרע הכל
כאשר לכל כל הסיבות הכלית כוונתם כי כולם ה' הכונה
כדי שיעשה דבר גדול כזה, וכאשר ה"ה בנם פורים הריגה
ושהי ולקחת אסתר וכל הסיבות שהסביבו לדבר הזה והכל
הי הכנה להלל ישראל אבל קודם שנעשה פתגם המלך

אין אנו מבינים רק מאמינים כי בלי ספק לא דבר ריק הוא,
רק ממנו טעם הדבר כמוס ועלם, וזה האמונה טובה גדולה
הוא לנו כי מקבלן שבר על האמונה, וזה וראית את אחורי
לאחר שנעשה הכלית הדבר תראה ותבין למפרע מה שהי
ומה שנעשה, אבל לפני לא יראו קודם עשיית הדבר לא יראו
ולא יבינו חליתו זה לפני לא יראו.

וראית את אחורי לפני לא יראו. הנה השם הוי"ה צ"ה
בגימטריא כ"ו ואחוריים של השם הוי"ה צ"ה
(פי' אהיות שהמה אחרי אהיות השם כגון אחר י פי'
ואחר ה' ו' ואחר ו' ז' ואחר ה' ו') המה אהיות כיו"ז
בגימטריא ע"ל (והוא שם אחד משמות קדושים ועל המזוזה
כותבין מאחוריה כו"ז צמוכס"ז כו"ז שהמה שמות אחוריים
של שמות "הוי"ה אלקינו הוי"ה", ואיתא בהלכות מזוזה
(ס"ה רפ"ה צש"ך שם הק"ד) כשולח לדרך יניה ידו על
המזוזה ויאמר "בשמך על אטלה" כי על בגימטריא "כו"ז",
והנה השם הוי"ה צ"ה עם אחוריים דביינו שם כו"ז
בגימטריא ס"ה כמנין השם אדני", והפנים של שם הוי"ה
צ"ה הוא עדה"ד בגמטריא כ"ב, וגמטריא של השם הוי"ה
צ"ה עם שמות הפנים ואחור הוא פי"ז (ראשו כתם פי"ז)
בגמטרי "אני הוי"ה", והנה השראת השכינה היתה בישראל
גם שבעה שנים המקדש קיים צ"ה אדני"י שהוא גמטריא
של שם הוי"ה צ"ה עם אחוריים שלו, וזה שאמר דניאל
[ט' י"ז] והאר פניך על מקדשך השמש למען "אדני",
ולעמיד לבוא כאשר יגלה כבוד השם, כדכתיב [ישעי' מ' ה']
וגלה כבוד הוי"ה וראו כל צבר יחדיו כי פי הוי"ה דבר,
יהי ההשראת השם צ"ה עם פנים ואחור גימטרי "אני
הוי"ה" כאשר צארנו, וזה "יודעתם" כי "אני הוי"ה",
ומרע"ה התארה למחזה זאת, והשיב לו הש"ת והי בעצור
כבודי וכו' וראית את אחורי (פי' את כמו עם) פי אחתי
ואת אחורי מרמז שני שמות השם הוי"ה עם אחוריים, אבל
ופני (פי' דהיינו גם הפנים) לא יראו. וי"ל צ"ה כי ידוע
ששילוב שם הוי"ה אדני"י הוא היחוד הגמור, והנה השם
הוי"ה עם פנים ואחור גמטריא פי"ז והשם אדני"י גמטריא
ס"ה ושניהם יחדיו גמטרי קי"ב וראו כל צבר יחדיו כי
פי' יה דבר ר"ת בגמטריא קי"ב וגלה כבוד ה').

את הדברים אשר היו על הלוהות הראשונים אשר שברת.
ואחז"ל [שבת פי"ז ע"א] יישר כחך ששברת, אחז"ל
[שם ג"ה ע"ב] אלמלא ראוהו מעל לא העמידו הקב"ה על
הר עיבל לומר ארור שוכב עם אשת אביו, והי' אלמלא חטא
עגל קיים לא הי נכה על לוחות שניות לא העשה לך פסל

דברים לא וילך שע

אביאנו אלהארץ אשר נשבעתי: כב ויכתב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל: כג ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ כי אתה תביא את בני ישראל אלהארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך: אד ויהי | בכללות משה → לכתב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם: שבעי כה ויצו משה את הלויים נשאי ארון ברית יהוה לאמר: כו לקח את ספר התורה הזו ושמתם אתו מצד ארון ברית יהוה אלהיכם והיה שם בך לעד: כז כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הן

אונקלוס

די קומית: כב וכתב משה ית תושבחתא הדרא ביומא ההוא ואלפנה לבני ישראל: כג ופקיד ית יהושע בר נון ואמר חזק ואמץ ארי את העל ית בני ישראל לארעא די קומית דהון ומימרי יהי בסערך: כד ויהוה כד שצי משה למכתב ית פתגמי אוריתא הדרא על ספרא עד דשלימו: כה ופקיד משה ית קואי נפלי ארון קומא דין למימר: כו סיבו ית ספרא דאוריתא דהון ותשוון יתה מסטר ארון קומא דין אלקהון ויהי תמן כד לקמיה: כז ארי אנא ידענא ית סרבנותך וית קרףך דקשיא הא בעד אנא

לקט בהיר

ל ישראלים) שאין תורה משתכחת מרעם לגמרי (שגח ק"ח: (כג) ויצו את יהושע בן נון. מוסב למעלה) כלפי שכניה כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם (ואנכי אהיה עמך): (כו) לקח. כמו (שמות כ' ח) זכור, (ש"ס א) שמור"י, (ברא' ח' ה) הלך: מצד ארון ברית ה'. נחלקו בו חכמי ישראל בצבא על פסוק י"ד ויאמר ה' אל משה, ואמר ספייס דבריו למשה לזה את יהושע, הגם שמפסיק בצלמע עם פסוק כ"ב ויכתוב משה וגו', שהרי אמר נשבעתי אני שהוא הקב"ה וחזן מזה יש עוד ראה ברורה, דאמר הכתוב (פסוק י"ד) ויאמר ה' וגו' ולאזהר (אני הקב"ה) וכאן הוא שזה אומר, ועיין עוד לעיל פסוק ז' אות יו"ד, ומה שהפסיק ואמר ויכתוב משה, לומר שמהם כמנה והנה היא כמנה והיא לעד (ג"א), ונדפוס הראשון יש כאן דברים רבים נוספים אבל נראה בעליל שאינו לשון רש"י. (כו) כבר פירשנוהו כמה פעמים שלשון לוי על עמיד כל בניקוד וזו שמוזר לקח הלך, אבל בניקוד זה וזו שמוזר

רש"י

ל ישראלים) שאין תורה משתכחת מרעם לגמרי (שגח ק"ח: (כג) ויצו את יהושע בן נון. מוסב למעלה) כלפי שכניה כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם (ואנכי אהיה עמך): (כו) לקח. כמו (שמות כ' ח) זכור, (ש"ס א) שמור"י, (ברא' ח' ה) הלך: מצד ארון ברית ה'. נחלקו בו חכמי ישראל בצבא על פסוק י"ד ויאמר ה' אל משה, ואמר ספייס דבריו למשה לזה את יהושע, הגם שמפסיק בצלמע עם פסוק כ"ב ויכתוב משה וגו', שהרי אמר נשבעתי אני שהוא הקב"ה וחזן מזה יש עוד ראה ברורה, דאמר הכתוב (פסוק י"ד) ויאמר ה' וגו' ולאזהר (אני הקב"ה) וכאן הוא שזה אומר, ועיין עוד לעיל פסוק ז' אות יו"ד, ומה שהפסיק ואמר ויכתוב משה, לומר שמהם כמנה והנה היא כמנה והיא לעד (ג"א), ונדפוס הראשון יש כאן דברים רבים נוספים אבל נראה בעליל שאינו לשון רש"י. (כו) כבר פירשנוהו כמה פעמים שלשון לוי על עמיד כל בניקוד וזו שמוזר לקח הלך, אבל בניקוד זה וזו שמוזר

אור החיים

אומרם ש"ל (ברכות י"ח). לדיקים צניחחס קרויים כז. הן צעודני חי עמכס"י) יחצאר על דרך חיים והוא אומרם צעודני חי עמכס פירוש צעוד

אור בהיר

כפיהס. נא) אחד מנ' חיות הללו מיותר, או יאמר הן צעודני חי.

דברים לא וילך שסט

תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: שש שבעי כשהן סחורין ב כ"י אביאנו אלהארמה | אשר נשבעתי לאבתיו זבת חלב ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אלהים אחרים ועבדום ונאצוני והפר את בריתתי: כא והיה כ"י תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפיו זרעו כי ידעתי את יצרו אשר הוא עשה היום בטרם

לקט בהיר

למדו מלאן שמוזה לכל אחד מישראל לכתוב לו ס"ח הגם שיש לו ירושה מאבותיו, וכן ה"מ צמ"ל מונה אותה למנות עשה, וז"ל בריש ה' ס"ח מלות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות עכ"ל: (כג) ר"ל זו יותר מסתם עדות שהעידו מה שראו ושמעו כמו עדות השמים והארץ שיוכל להכתיב ולומר עדי שקר הם, אבל עדות השירה הזאת אי אפשר להכתיב שהרי כתוב בה ההתראה

אור החיים

קרא את יהושע וגו' ואלונו"י) אף על פי כן חפץ ה' להקדים הכתיבה של השירה ולימודה, וכן תמצא שאמר הכתוב ויכתוב משה את השירה וגו' וילמדה וגו' ואחר כך אמר ויזו את יהושע וגו' שהוא הקדוש ברוך הוא לזה את יהושע וחזקו להביא את ישראל, ומן הראוי היה לו לגמור כל מאמר יתברך אשר יזכיר"י) ואחר כך יקיימו מצותיו לכתוב השירה וללמדה, אלא הטעם הוא לפי שה' לזה לכתוב וללמד חקף וזריותו זו לא צא אלא שלא לעכב

אור בהיר

עד שזוה ה' את יהושע. (מח) והועד כבר נעשה, אעפ"כ וכו'. (מט) פי' משה היה לו להמתין עד שיגמור ה' יתברך ויזוה, שנחלילת הפרשה בפסוק י"ד אמר לו הקב"ה ב' דברים, הא' שיקרא את יהושע, והב' שהוא יתברך ויזוה, ומשה רבינו ע"ה עשה חקף הועד וקרא ליהושע וה' אמר לו כל הפרשה עד פסוק כ"ב ולא לזה עדיין את יהושע, ומשה לא המתין אלא חקף כשב השירה וילמדה ואח"כ ויזו את יהושע שהוא הקב"ה, והי"ל להמתין מלכתוב עד שזוה ה'. (ג) אם אמר ולמדה מה זה עוד שימה

דברים לא וילך

אונקלוס

וּסְרַתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם
 וְקִרְאתֶם אֶתְכֶם הֲרַעַה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים
 כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הַרְעָ בְּעֵינֵי יְהוָה
 לְהַכְעִיסוּ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: אֵל וַיְדַבֵּר
 מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־
 דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָם: פפפ

ותסמון מן ארקה די פקדית
 יתכון ותערע יתכון בשתא בסוף
 יומיא ארי תעברון ית דביש
 קדם יי קארגא קדמוהי בעוקרי
 ידיכון: ו זמלי משה קדם כל
 קהלא דישראל ית פתגמי
 תושבתתא קרא עד דשלימו:
 פפפ

לקט בהיר

רש"י

לא) ואין לומר שאחרי מופלג וכוונתו מופלג אחר מותי
 והוא אחר מות יהושע, דא"כ היל"ל אחר מות יהושע, ועוד
 בכלל מיותר הוא לומר אחרי מותי, שהלא מיד ביום ההוא
 ימות א"כ ודאי שיהיה אחרי מותו, אלא ודאי פשוט שכוונתו
 לומר שאני כל זמן היומי עמכם מונע אהכם ולא כן יהיה
 מיד אחרי מותי, וכן אמר הקב"ה (פסוק ט"ז) הן שוכב
 עם אבותיך וקם העם הזה וזה ולא אמר אחרי, אלא רצונו
 לומר שרק אחר הסתלקות יהושע נמלק משה, גם אם יהושע מונע אותם משה מונע אותם שהרי הוא חי (ג"א), וכן
 הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע היו תלמידיו של משה תזרייו של יהושע (רע"מ):

השחיתו שנאמר (יהושע כ"ד ל"א) ויעבד ישראל את ה'
 כל ימי יהושע יי) מכאן תלמידיו של אדם חביב עליו
 כגופו כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה (רבינו)
 כאילו הוא חי:
 חסלת פרשת וילך

הפטרת וילך (שבת שובה) ברושע פרק יד

כשקורין וילך בשבת שובה אז מפטירין "שובה ישראל", וכשנצבים וילך מחוברין
 אז קורין פרשת האזינו בשובה, ואז מפטירין לנצבים וילך "שוש אשיש",
 ובפרשת האזינו מפטירין "שובה ישראל"

ב שובה ישראל עד יהוה אלהיה כי בשלת בעונתך: קחו עמכם דברים
 ושובו אליהוה אמרו אליו כלתשוא עון וקחשוב ונשלמה פרים
 שפתינו: אשור | לא וישיענו עליסום לא נרכב ולא נאמר עוד

דברים לא וילך

שעא

אונקלוס

קום עמכו יומא רין סקרין
 היתון קדם יי ואף ארי בתר
 ראמות: מה בנישו קוטי ית כל
 סבי שבטיכון וסרכיון ואמלל
 קדמיהון ית פתגמא קאלין
 ואסחד בהון ית שמא וית
 ארעא: כט ארי ידענא בתר
 ראמות ארי חקלא תחברון

בעודני חי עמכם היום ממרים היתם
 עם יהוה ואף ביי אחרי מותי: כפפיר
 כח הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם
 ושמריכם ואדברה באזניהם את
 הדברים האלה * ואעידה גם אתי
 השמים ואת הארץ: כט כי ידעתי
 אחרי מותי ביי השחת תשחתון

לקט בהיר

רש"י

בחרה (י"ד) יש מהם אומרים דף היה בולע מן
 הארון מבחון ושם היה מונח יי) ויש אומרים מלך
 הלווחות היה מונח בתוך הארון: (כח) הקהילו אלי.
 ולא תקעו* אותו היום בחלונות יי) להקהיל את
 הקהל לפי שנאמר (במד"ב י"ג) עשה לך ולא השליט
 יהושע עליהם, ואף בחייו נגחו קודם יום מותו*
 לקיים מה שנאמר (קהלת ח' ח') ואין שלטון ביום
 המות יי) (תנח"ך בהעלותך י'): ואעידה גם את השמים
 ואת הארץ. ואם תאמר הרי כבר העיד למעלה יי)
 העידוהו בכס היום וגו' (כח) לישאל אמר
 (שאני מעיד עליכם את השמים ואת הארץ) אבל
 לשמים ולארץ לא אמר (עדין תהיו עדים) ועכשיו
 בא לומר האזינו השמים וגו': (כט) אחרי מותי כי
 השחת תשחיתון. והרי כל ימות* יהושע לא
 שיני נשחיתות: חקט * ביום מותו: יי)

קלון לקוח הם צוים נהוה והוא מקור שאינו מקבל שום
 זמן ומשמעם כאלו אמר לזכור לשמור להלון ללקוח
 ופירושם עליך לשמור עליך ללקוח (רא"ם): (כז) מניח
 זאת משום דתרווייהו תנאי מלשון הכתוב דייקו, ר' יהודה
 דייק מלך ארון ולא בתוכו, ור' מאיר דייק מלך ולא באמצעו
 בין שני לוחות אבל היה בתוכו (גמרי'): (כח) שהרי ללוים
 מדבר לא לכהנים דכתיב ויזו משה את הלוים "גושאי ארון"
 וגו' ובחלונות הכהנים היו חוקעים, אלא ודאי הקהילו בלא
 חלונות (מ"ל), ועוד בכלל מיותר לומר הקהילו היה לו
 לומר לב' כהנים לאו ותקעו כמו שעשה משך ארבעים שנה,
 אלא ודאי שזריכים היו להקהילם ולאסוף אותם
 (בד"א): (כט) פי' אפילו קודם מותו אלא ביום המות
 אין לו שלטון ונעשה אדם פשוט בזה שלא תקעו לכבודו
 ולפקודתו כמו מלך ושלטן, וכבר אמרנו צפ' בהעלותך שלא
 משה היה החוקע, אלא הוא היה הפוקד והמנחה והחלונות
 היו מונחין תחת ידו ברשותו ובלא צוואתו לא היו זזים אותם וציוס מותו נגמו ממנו: (ל) וכן צפ' ואמתן (ד' כ"ז) אמר
 העידוהו בכס היום את השמים וגו', וכבר פירשנוה שם שפירשו עמיד אני להעיד ומה שחזר לומר צפ' נצבים העדתי בכס
 וגו' הוא בשעת מעשה שאמר לישראל הרי אני הולך להעיד בכס, לפי שזריך המותרה לידע שיש עדים כשמתרים אותו וכלן
 דיבר לשמים וארץ שתבואו לומר לכם האזינו השמים וגו', שגם העדים זריכים לידע שהם עדים ועיין עוד מזה לקמן ריש
 פרשת האזינו:

אור החיים

שהחיים שלי עמכם הא למדת שאחרי כן הוא חי גם
 כן אלא שאינו עמכם, ואומרו היום יי) רמז שאין לו
 עוד עמכם אלא יום זה, ופשט הכתוב הוא עד
 היום, ואומרו הייתם לשון עבר כי אפשר שהרכו
 חסובה באותה שעה יי), וכדון (קידושין מ"ע):
 המקדש אשה על מנת שהוא לזיק גמור אף על פי
 שנמלא שביה רשע גמור אנו אומרים מקודשת
 שמה הרהר חסובה באותה שעה:

אור בהיר

גב) והם היו ממרים לא רק היום. גג) ומשה רבינו ע"ה החזיק אותם שעשו חסובה:

אח ה, וירא ה ויגאח על פרשת מטריע, אראה מה אחריהם על פרשת אחרי מות לוחיות אחריהם, כי דור הפטור קדושים הוא, בניס לא אמתן על פרשת אומר האיקון בהריגה האגדף, ואני אקניאם בלא עם על פרשת בבר כדברי חז"ל כל און שקמרו שמיטוח לא גבו, כי אש קדחה באפי על בהקחי.

תאכל חרב כעג"ל פרשת כמדבר שגמט ויחזי אבא, ומחזירים אימה פרשת נשא פרשת קטורה, יונק עד אש שניה על פרשת בהעלבת והאכל בקאה האחנה, ולוי כעס אויב פרשת קלה ולחמו האים, כי לא כארטו ארס פרשת קרח ואם בריאה יברא ה, ואויבט פלילים פרשת חקה כי שגאיש מונים אוחט בפרה אדומה, חמת תגנים ינס פרשת בלק כמחז"ל שהקפו בטח מואב אח יקראל יין להאטיאם, הלא הוא כחוס עמדי פרשת פנחס שאחא אליהו שחי לעולם, לי נקס וקסל על פרשת מטוח מלחמת מדון, כי ידן ה עמו על פרשת מסעי כמחז"ל כאן תשקח את ראשך.

יקומו ויעזרכם על פרשת דברים ויאח האמורי ויכתו. אני אני הוא על פרשת ואחזקן שמע יקראל ה אח, מחאחי ואני ארפא פרשת עקב והאקיר ה מתק כל חולי, כי אשא אל השמים ידי פרשת ראה שגאמר כמה פעמים במקום אשר יבחר ה וכחויב בתגלים נאבע ה לדוד פה אשכ כי לויה, והאחח כמקפט ידי על פרשת שופטים, אשיב נקס לכרי פרשת כי האל ונתט ה אלקיך בדיך, אשכירי חיי מדס עד פרשת אויב על פרשת כי תבא נאבים וילך, הרניט גוים עמו על פרשת האזיט, וכפר אדמתו עמו על פרשת ברכה שנקבר משה רבינו בחון לארץ לכפר על דור האדבר.

ואף שקורה ידו לבאר באר היטב מלאחי אח עממי מחויב לכחש כי לא בונה אנכי רק נשא אננים לבני ואמרו חז"ל לא עלך האמלכה לגמור.

פרשת נח כי הצורה נתנה בארבעים יום כסם שהמטור ירד ארבעים יום, כי קס ה אקרא על פרשת לך לך שכחוב בה ויקרא אנכס בשם ה, אאר תמים פעלו כי כל דרכיו משפט על פרשת וירא על משפט קדום ועמרה, אל אמתנה ואין שול על פרשת חיי שרה על מיתח שרה, לדיק וקיר הוא על פרשת תולדות אשר סיבב שיקח ועקב הברטה מעשו, שחה לו קאי על פרשת ואלא על לבן שהחליף רחל בלאה ומהו בא הפנס קלא נקראו בניו לה, הלה תגמלו זאת עם נבל ולא חכס קאי על פרשת וישלח על כסם שעשה נבלה ובני יעקב עטו במרמה ופירש"י ז"ל בהחמה הלא הוא אביך הקר הוא עשך וכנגד קאי על פרשת ויבא מרחן שיהיה ה עם יוסף וסיבב שיוכל מיהודה משחי ה ומשחי בן יוסף, אכר ימות שולם קאי על פרשת ויגש שכחוב בה מעט ורעים היו ימי קיי חיי, ביט שעה דור דור כפרשת ויחי כחויב בני שלמים.

שאל אביך ויגדך קאי על פרשת שמות שכחוב בה אנכי אלקי אביך ועיין כרביט בחיי שאביא שקיני ה עם משה רבינו בקולו של עמרם ע"ש, אקניד ויאמרו לך כפרשת וארא כחויב אנכרסם יחזק ויעקב לוי קאה עמרם, נאחל עליון גוים כפרשת בא כחויב והיה כי יביאך, בהפריחו בני אדם כפרשת בשלח כחויב ולא קרב זה אל זה ונחלק הם לייב חלקים למספר בני ישראל, כי חלק ה עמו קאי על פרשת יתרו דכחויב בה ואחם הואו לי ממלכה כהגים וגוי קדוש, ומלאהו בארץ מדבר עד ודם ענב השחה חמר קאי על משפטים תדומה הטיה וקמתן יקרון ויבעט קאי על פרשת כי תשא מעשה העגל כפרשת ויקהל לתקן ויקהל העם על הארץ ומרמו יקניאוהו בזרים על פרשת ויקהל, כחשעבות ויעניקוהו על פרשת פקודי, יבנה ובי פרשת ויקרא ל שמיני, אר ילך קאי פרשת חזריע ימול בשר ערלחו שלא לשכח

האי פרשת חזריע ימול בשר ערלחו שלא לשכח

כי תצא

כחב בס' כלי יקר כי אבן שלימה קודם הפרשה וכו' אה אשר עשה לך האמקום רחום על פרשת שקלים, ואני האספתי טפס כי כפרשת חוקת אחר פרשת פרה אדומה כחוב מיהו מרים כחודש ניסן ורחמו על פרשת האודש נמלא כחוב כסדרה ו וכו' אה אשר עשה ה אלקיך למרים רחום שכל ה' פרשיות מרומזים כסדרה ה, ואולי כעבור זאת מרומזים ככאן כי אין סדרה ככל הצורה שיהיו בה פרשיות ארכה כמו כסדרה כי תאל.

ויק' לרמו דהגה ד סדרות כחורה מסיימן בשם ה, כראשית הטיה בבר שופטים, אחר כראשית נח כחויב חדשים [לרמו פרשת האודש] כראשון בלאח לחדש חרש האים, אחר הטיה כי תשא כחויב בה העגל [לרמו פרשת פרה] כי פרה אדומה בלאה לכפר עון העגל, אחר בבר כחוקתי כחויב בה משקלים [לרמו פרשת שקלים] ואחר שופטים כי תאל וכחויב בה מחיית עמלק [לרמו פרשת וכו']

וילך

עד חמס כחוב שני פעמים על הצורה ועל הגייה, ונראה כי אמרו חז"ל שהראה הקב"ה למשה רבינו דור דור וזכרשו וכל מה שהלמיד וחיך עחיד לחודש והכל רחום כחורה עד סוף כל הדורות, ועלה על דעמי שבהגייה מרומזים כל הפרשיות שבוורה והייט האזיט האמים והשמע הארץ על פרשת כראשית ברא אלקים את האמים ואת הארץ. יערף כמטר לקחי על

חקת

אדם כי יתנה בלאה לחז"ל אין הצורה מתקיימת אלא במי שממיה עמטו עליה אמרתי על זה רמז כי האקניווח מתחלה בלאה מ' מאימתי ומסיימת בלאה מ' כקלום. והלמוד בכלי מתחלה בלאה ה' תאל ומסיימת בלאה ה' הלכות, והייט שרמו כי אין הצורה שכתוב מתקיימת בלאה חריה שבע"פ כידוע.

בלק

בלעם הרקע דיבר כחורה תקי"צ חיטות כמו אלף בית כמילואם והייט תבדך מטרך ואשר האור יואר וקדשו אנכרסם אביט גם בזה שקיניב גם כן תקי"צ חיטות ואמר לו הקב"ה ואכריכה מרכיבך ומקלך אלא ותחשוב גם כן השקה חיטות אשר יאמר היום בבר ה יראה לבני אנכרסם אביט ואת אלף מרמו על אחר ואת בית על כחך כדברי חז"ל.

מסעי

אראן הכהן עבד עבדו כמקסן ל"ח שנים וד' חדשים דהייט חע"ד חדשים כמנין דעת ודעת הייט טהרות. ככל פרשת האמסעוה לא כחויב אוח ז' נראה שרמו כי לא נסעו בשבת וגם שלא נראה מגו ודומה כיקראל דהייט כלי זין.

שופטים

הכדיל לך בחוד ארץ. כפרשת שופטים יק חיטות אלף תקי"צ וחיבה בחוד הוא החיבה תשס"ב כפרשת שופטים כמחון כאלמע ורחמו